

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci
a aplikovanou psychoterapii

Kombinovaná forma studia

Postpenitenciární péče – role sociálního kurátora

Kristýna Papírníková

Vedoucí práce: Mgr. Alena Plocová

Praha 2016

Prague college of psychosocial studies

Study program: Social work focused on communication and applied psychotherapy

Combined form of study

Postpenitentiary care – role of a probation officer

Kristýna Papírníková

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Alena Plocová

Prague 2016

Anotace

Diplomová práce se zabývá postavením sociálního kurátora v postpenitenciární péči. Přibližuje jeho práci s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody a možnosti pomoci, které jim může nabídnout. Teoretická část vymezuje pojem postpenitenciární péče. Dále blíže popisuje činnost sociálního kurátora, kompetence, metody práce s cílovou skupinou postpenitenciární péče. Také charakterizuje cílovou skupinu osob propuštěných z výkonu trestu. Výzkumné šetření – kvantitativní výzkum provedený formou standardizovaného dotazníku, má za cíl zjistit, jakým způsobem vnímají sociálního kurátora klienti propuštění z výkonu trestu a zda jsou jeho služby pro ně dostupné.

Klíčová slova:

postpenitenciární péče – sociální kurátor – sociální práce – resocializace – reintegrace – propuštění – výkon trestu

Abstract

The thesis deals with the position of social curator in aftercare. It shows their work with persons released from prison and the help that they can offer. The theoretical part defines the concept of aftercare. It describes in details the work of social curator, competence, methods of work with aftercare target group. It characterizes the target group of persons released from prison. The quantitative research, conducted in the form of a standardized questionnaire, aims to find out how the social curator is perceived by the clients released from prison and whether the aftercare services are available to them.

Key words:

aftercare – social curator – social work – resocialization – reintegration – release - imprisonment

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne

.....

Bc. Kristýna Papírníková

Poděkování

Chci poděkovat vedoucí své práce Mgr. Aleně Plocové za její rady, připomínky a za trpělivost. Mé poděkování patří rovněž MUDr. Olze Dostálové za odborné rady.

Dále chci poděkovat všem, kteří mi poskytli odbornou literaturu a pomohli se sběrem dat.

ÚVOD	7
1 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	9
1.1 VYMEZENÍ POJMU	9
1.2 HISTORIE POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE.....	12
2 SOCIÁLNÍ KURÁTOR	15
2.1 ČINNOST SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	15
2.2 OSOBNOSTNÍ PŘEDPOKLADY SOCIÁLNÍHO KURÁTORA.....	18
2.3 KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA.....	19
2.4 NEBEZPEČÍ V PRÁCI SOCIÁLNÍHO KURÁTORA.....	22
3 CHARAKTERISTIKA SKUPINY PROPUŠTĚNÝCH KLIENTŮ A PRÁCE S NIMI...	27
4 SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI SUBJEKTY	30
4.1 ÚŘAD PRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY.....	30
4.2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	32
4.3 DALŠÍ INSTITUCE	34
5 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	36
5.1 FORMULACE PROBLÉMU, CÍLE EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ A HYPOTÉZY	36
5.2 CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÉHO SOUBORU.....	37
5.3 POPIS POUŽITÉ METODY.....	40
5.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	42
5.4.1 <i>Verifikace hypotézy č. 1</i>	43
5.4.2 <i>Verifikace hypotézy č. 2</i>	49
5.5 VÝSLEDKY DOPLŇJÍCÍCH OTÁZEK DOTAZNÍKU	53
5.6 ZÁVĚR VÝZKUMNÉ ČÁSTI	58
6 NÁVRHY PRO PRAXI	60
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
PŘÍLOHY	68

Úvod

V rámci zaměstnání jsem již pracovala v několika zdánlivě nesouvisejících oborech. Pracovní kariéru jsem začala coby příslušnice Policie České republiky. Zde jsem několik let působila jako zpracovatel trestních spisů na místním oddělení. Na této pracovní pozici jsem pochopila, že je mi mnohem bližší prevence než represe. Velmi často jsem totiž s pachateli řešila jejich osobní problémy. Proto jsem si jako obor bakalářského studia zvolila sociální pedagogiku. Po ukončení služebního poměru jsem nastoupila k vězeňské službě na místo vychovatele odsouzených mužů, kde jsem mohla studium zúročit. Zjistila jsem, že práce s touto cílovou skupinou mě velmi baví a naplňuje. Když jsem toto místo opustila, vedly mé kroky přirozeně k sociální práci s lidmi, kteří mají za sebou výkon trestu. Téma mé diplomové práce: Postpenitenciární péče - role sociálního kurátora, bylo tedy samozřejmou volbou.

Práci jsem rozčlenila do pěti kapitol, z nichž čtyři jsou teoretické a jedna praktická. První kapitola vymezuje postpenitenciární péči. Zde jsou předloženy různé definice postpenitenciární péče, neboť její vymezení ani dělení není jednotné. Dále se první kapitola věnuje historii péče v České republice, resp. Československu. Ve druhé kapitole je blíže popsána činnost sociálního kurátora a jeho kompetence. Zmíněny jsou též osobnostní předpoklady pro práci sociálního kurátora. Část této kapitoly je věnována i nebezpečím, kterým může být kurátor při výkonu své funkce vystaven. Další kapitola charakterizuje skupinu propuštěných klientů. Také blíže popisuje práci s nimi. V této části se hovoří např. o tzv. krizi ze svobody. Čtvrtá část se věnuje spolupráci s dalšími subjekty. Jde zejm. o Úřad práce České republiky, Vězeňskou službu České republiky, Probační a mediační službu České republiky, případně další instituce.

Praktické části práce, vlastnímu výzkumnému šetření, je věnována poslední pátá kapitola. Cílem výzkumu je zjištění, jak klienti vnímají sociálního kurátora. Pro dosažení cíle jsem zvolila kvantitativní výzkum – metodu standardizovaného dotazníku, jehož vyplnění bylo dobrovolné a anonymní.

Záměrem diplomové práce je přiblížení práce sociálního kurátora v rámci postpenitenciární péče laické veřejnosti. Zejména objasnit pravomoci sociálního kurátora a vymezit oblasti pomoci, kterou může lidem propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody poskytnout.

Při jejím zpracování jsem čerpala nejen z odborné literatury, ale i z internetových stránek různých institucí, zákonných a podzákonných norem či cizojazyčné literatury.

1 Postpenitenciární péče

1.1 Vymezení pojmu

V literatuře není postpenitenciární péče vymezena jednotně. Můžeme se tedy setkat jak s různými definicemi, tak s různým dělením postpenitenciární péče.

Voňková hovoří o postpenitenciární péči jako o péči, která je *"...poskytovaná na základě dobrovolnosti všem občanům propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody bez ohledu na jejich narušení. Spočívá v poskytování výchovné a poradenské služby, v pomoci při pracovním umístění a při ubytování, v poskytování věcné pomoci a peněžitých dávek,...je jen jednou závěrečnou etapou tzv. pomoci kontinuální, tj. sociálních programů, zaměřených na začleňování pachatelů trestných činů do občanského života"*¹

Netík říká, že *"Cílem postpenitenciární péče je podpora jedince propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody při opětném začlenění do společnosti. Je logickým završením procesu korektivní socializace v podmínkách života na svobodě."*²

Další možnou definici nabízí Tomeš, který však postpenitenciární péči rozšiřuje i na další skupiny obyvatel. Vymezuje ji jako péči, která *"se poskytuje osobám propuštěným z výkonu trestu na svobodu a dalším osobám v zákonech označovaným jako nepřizpůsobivé. Zahrnuje podporu při řešení otázek zaměstnání, bydlení a návratu do rodiny."*³

Všechny definice zde uvedené hovoří o zvláštním druhu sociální práce, která je poskytnuta osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dalšími společnými body je reintegrace, poskytování poradenství a završení určité etapy sociální práce. Nutno uvést, že postpenitenciární péče je také poskytována osobám

¹ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Sociální prevence ano či ne?*. Bratislava: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Bratislava pobočka Praha, 1992, s. 8.

² NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 46.

³ TOMESŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 289.

propuštěným z ochranného léčení a ochranné výchovy. Pro potřeby této práce se však dále budeme zabývat toliko osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody.

Jak již bylo řečeno výše, existují i různá dělení postpenitenciární péče. Nejčastěji se dělí dle Mühlpachra:

- *"v užším smyslu – kdy postpenitenciární péče je poskytována jen odsouzeným osobám po výkonu trestu odnětí svobody pouze na základě dobrovolnosti, mimo zařízení věznic a to ve formě sociální péče a sociální pomoci,*
- *v širším smyslu – kdy postpenitenciární péče je poskytována odsouzeným osobám po výkonu trestu odnětí svobody nejen na bázi dobrovolnosti, ale má i státní formu nuceného – povinného – dohledu (kontroly) nad zvláště narušenými osobami v oblasti sociální adaptace, reintegrace, kde je velké riziko opětného sociálního selhání,*
- *v nejširším pojetí – kdy sociální péče a pomoc je poskytována ze strany společnosti na bázi dobrovolnosti, bezplatně a všem pachatelům, i těm, kteří si odpykali jakýkoli jiný trest než trest odnětí svobody. Tato nákladná sociální péče a pomoc pachatelům trestných činů se rozšiřuje o tzv. ranou pomoc – pomoc už v momentu konfliktu se zákonem v trestně přípravném řízení. "⁴*

Další možné dělení nabízí Netík, který hovoří o postpenitenciární péči nucené a dobrovolné⁵. Nucenou postpenitenciární péči rozumíme určité pokračování v *"omezení klienta"*⁶. Uskutečňuje se na základně zákonem daných pravidel. Jde například o dohled vykonávaný Probační a mediační službou České republiky. V dobrovolné postpenitenciární péči *„je respektováno svobodné rozhodnutí klienta"*⁷. Tedy je zcela na něm, zda služby nabízené v rámci postpenitenciární péče využije či nikoliv. Nemůže být k jejich využívání nucen. Zároveň je to klient, kdo určuje jejich počátek, konec i frekvenci návštěv sociálního kurátora.

⁴ MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální a postpenitenciární péče*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 53

⁵ NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 46.

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž

„No human society is characterized by eternal peace and harmony. Individuals do not always do what they are supposed to do or expected to do, and they often act in ways that disrupt the social order.“⁸ „Žádná lidská společnost se nevyznačuje věčným mírem a harmonií. Osoby, nedělají vždy to, co mají dělat, nebo co se očekává, a často jednají způsobem, který narušuje společenský řád.“ [vlastní překlad autorky této práce]. V důsledku toho se jedinec může dostat do výkonu trestu odnětí svobody. Nejzákladnějším důvodem vzniku postpenitenciární péče je tedy skutečnost, že přechod z výkonu trestu zpět do běžného života je velmi těžkým obdobím v životě odsouzeného. Přirozeně se každý odsouzený na propuštění těší. Nicméně málokterý si dokáže reálně připustit, že situace „venku“, potažmo „doma“ se mohla výrazně změnit od doby jejich uvěznění, a proto nemusí vůbec dojít k naplnění jejich očekávání. Postpenitenciární péče má propuštěnému sloužit k překlenutí těchto náročných situací.

Černíková uvádí tyto důvody vzniku postpenitenciární péče:

- *„cíle penitenciárního procesu nejsou zcela dosaženy nebo nejsou přiměřeně ustáleny a jedinec potřebuje odbornou pomoc...k adaptaci na nové podmínky občanského života a k integraci do společnosti,*
- *první dny po propuštění na svobodu jsou obdobím sociální rekonvalescence, kdy...může lehce podlehnout negativním vlivům,*
- *nejčastější recidiva nastává v průběhu prvního roku na svobodě...,*
- *prožívaná krize prvních dnů na svobodě,*
- *větší bezradnost při řešení problémů, konfliktů, obav...,*
- *problémy s překonáváním stigmatu kriminálního,*
- *důsledky prizonizace...,*
- *prožívání sociální vykořeněnosti...,*
- *heteronomní morálka,*

⁸ NANDA, Serena, WARM, Richard L.. *Cultural Anthropology*. Belmont: Thomson Learning, Ltd., 2007. s.209

- *problémy spojené s obnovením partnerských vztahů...*,
- *obnovení rodičovské role a adekvátních vztahů k dětem,*
- *obnovení ...materiálních podmínek života“⁹*

Sochůrek tento výčet důvodů doplňuje o:

- *„nutnost splácení dluhů a škod z trestné činnosti,*
- *„vábení“ bývalých kamarádů, často právě z podsvětí nebo bývalých spoluvězňů,*
- *riziko relapsu zneužívání alkoholu, drog nebo patologického hráčství...*,
- *obnovení pracovních návyků...“¹⁰*

1.2 Historie postpenitenciární péče

Po roce 1918 došlo k v Československé republice k velkému rozmachu průmyslu. V souvislosti s tím proběhly i změny na poli sociální politiky, které navazovaly na Masarykovy humanitní ideály. Stát zaručoval naplnění sociálních práv všem jeho občanům. Také oblasti vězeňství se dostalo podstatných změn. Došlo např. k úpravě předpisů, které se týkaly oblasti vězeňství nebo stavebním úpravám budov věznic¹¹

V meziválečném období se o osoby propuštěné z výkonu trestu staral nejen stát, ale i soukromé spolky. Obě tyto instituce při práci s propuštěnými kooperovaly. Mechanismus spolupráce popisuje ve svém článku Kýr: V období tzv. první republiky fungovalo na území republiky 18 dobrovolných spolků, které pracovaly s lidmi

⁹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 209 - 210

¹⁰ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II – Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Liberec, Technická univerzita, 2008, s. 62

¹¹ HRUBÁ, Lucie. Historie sociální péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na Ostravsko a okolí [online]. 2012, s. 41-42. [cit. 2014-09-03]. Diplomová práce. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Marie Špiláčková. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/fkvvzw/>>

propuštěnými z výkonu trestu. Šlo zejména o zajištění práce, kterou by daný jedinec zvládl. Dále jim zabezpečovaly např. oblečení, stravu nebo finance na pořízení náradí. Spolek kontroloval chování propuštěného v práci i v době volna, a to prostřednictvím tzv. opatrovatele. Působením opatrovatele mělo dojít k završení nápravy pachatel a také mělo zabránit recidivě. Spolek zároveň spolupracoval s představeným trestního ústavu. Tento ústav také poskytoval z tzv. podpůrného fondu, který byl v rámci ústavu, každému trestanci odpovídající pomoc (jak materiální, tak finanční). Pomoc se odvíjela od chování a potřeb každého vězně a její velikost určoval ředitel ústavu. Vězňům, kteří neměli žádný majetek, poskytl nejen nutné věci, a do jednoho měsíce mohli požádat o pomoc dobrovolné spolky¹².

Po roce 1948, zhruba do poloviny 50. let 20. stol. bylo naše vězeňství zbědované. Pozornost se upínala k procesům s "válečnými zločinci". Stát se nikterak nezajímal o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Změna přichází v 2. polovině 50. let, kdy vycházela najevo potřeba určitého systému péče o propuštěné. V této době byly vydány normy, které pojednávaly o nutnosti práce s osobami po výkonu trestu. Jednalo se zejm. o dvě usnesení vlády. První je usnesení č. 864 z roku 1959, o opatřeních zabezpečujících dovršení nápravy propuštěných z nápravných zařízení a výchoven dorostu. Tímto usnesením bylo nařízeno zaměstnávat osoby navracející se z výkonu trestu. Z toho důvodu vznikla ústavům povinnost nahlásit národním výborům dle místa trvalého bydliště propuštěného vězně, a to nejméně měsíc předem. Dalším důležitým vládním usnesením bylo usnesení č. 461 z roku 1962, které řešilo nutnost vydání směrnic upravujících spolupráci orgánů zainteresovaných v péči o propuštěné. Zlomovou normou v dané oblasti je zákonč. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v němž jsou poprvé upraveny zásady péče o propuštěné (opět zejm. začlenění do práce).¹³

V 60. letech 20. stol. dochází v oblasti vězeňství a postpenitenciární péče k výraznému zlepšení. Nejde jen o technické záležitosti, např. o rekonstrukci vězeňských budov, ale zejména o rozšíření řad vězeňského personálu o odborníky. Jako neopomenutelné

¹² KÝR, Aleš. Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů. *Historická penologie* [online]. 2008, s. 1-20 [cit. 2014-09-03]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%penologie/2008/hp_2008_02.pdf

¹³ HRUBÁ, Lucie. Historie sociální péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na Ostravsko a okolí [online]. 2012, s. 63-69. [cit. 2014-09-03]. Diplomová práce. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Marie Špiláčková. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/fkwvzw/>>

zde chci uvést vznik Výzkumného ústavu penologického (VÚP) v r. 1966, "který se zabýval studiem osobnosti vězněného a možnostmi jeho nápravy."¹⁴ Další oblastí jeho zájmů byl např. rozvoj metod práce s odsouzenými nebo se věnoval výzkumům v oblasti vězeňství. Tento ústav byl bohužel v roce 1980 zrušen.¹⁵

V této době také dochází poprvé v dějinách našeho státu ke vzniku systému postpenitenciární péče, která souvisí s počátkem působení sociálních kurátorů. V letech 1968 - 1970 proběhl experimentální projekt, který se vžil pod názvem Projekt Řásnovka. Tento projekt organizoval Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře Československé socialistické republiky a byl součástí obsáhlého výzkumu faktorů recidivy. Experiment se týkal 100 propuštěných, kteří po dobu jednoho roku využívali služeb a poradenství sociálního kurátora a potvrdil, že tito lidé recidivovali mnohem méně. V průběhu experimentu se s žádostí o pomoc ozvalo dalších 300 osob (nejen osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, ale i např. jejich příbuzných a dalších), což vedlo ke vzniku sítě sociálních kurátorů, kteří svou činnost vykonávali v rámci sociálních odborů okresních národních výborů a obvodních úřadů měst.¹⁶

Od 70. let 20. stol. navazovali sociální kurátoři v rámci postpenitenciární péče na práci nápravných výchovných ústavů, kterým vznikla povinnost adekvátní dobu před propuštěním začít odsouzeného připravovat na "civilní" život.

V současné době, kdy funguje Probační a mediační služba ČR, která vykonává dohled nad podmíněně propuštěnými, a výplata dávek ze systému pomoci v hmotné nouzi přešla do kompetence Úřadu práce ČR, zastává sociální kurátor funkci pouze jakéhosi koordinátora služeb poskytovaných jeho klientům v rámci postpenitenciární péče.

¹⁴ KÝR, Aleš. Historie vězeňství. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-09-03]. Dostupné z: www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi

¹⁵ tamtéž

¹⁶DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 33

2 Sociální kurátor

2.1 Činnost sociálního kurátora

Sociální kurátor vykonává svou činnost v rámci sociálního odboru obcí s rozšířenou pravomocí. Nezřídka bývá tato funkce spojována s další agendou. Můžeme se tedy setkat např. s takovými kombinacemi, kdy je funkce sociálního kurátora spojena s agendou zvláštního příjemce důchodu nebo agendou parkovacích průkazů pro osoby zdravotně postižené. Zdůrazňuji, že tato práce bude dále zabývat pouze prací sociálního kurátora pro dospělé.

Tomeš charakterizuje sociálního kurátora následovně: „*Sociální kurátor je specializovaný sociální pracovník pro práci se sociálně rizikovými jedinci a skupinami obyvatel ohroženým sociálním vyloučením. Poskytuje odbornou poradenskou činnost a podporuje klienty v procesu reintegrace nebo integrace do společenského prostředí. Hlavně organizuje na území svého správního obvodu péči o občany společensky nepřizpůsobivé, navrhuje koncepční materiálně-technická opatření pro vytváření vhodných podmínek pro život, bydlení a pracovní uplatnění těchto osob.; poskytuje jim pomoc při překonání tzv. krize prvního dne.*“¹⁷

Činnost sociálního kurátora je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zejm. § 92 písm. b), kde se praví, že *"obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné léčby, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky, ...*“¹⁸

¹⁷ TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s.295

¹⁸ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: ÚZ: Sociální zabezpečení 2016. Olomouc: Sagit, 2016.

Další právní normy, o které se sociální kurátor při své práci opírá, jsou:

- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákony jsou doplněny příslušnými vyhláškami:

- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení ustanovení zákona o hmotné nouzi

Svým klientům může nabídnout pomoc v oblasti:

- ubytování
- získání zaměstnání
- finanční podpory
- sociálněprávního poradenství
- pomoci se začleňování do společnosti
- další pomoc se nejčastěji týká jednání s úřady, zejm. soudy, policií, exekutory, atp.

Nabídka okruhů pomoci se odvíjí od cílové skupiny, na kterou se sociální kurátor soustředí. Obecně se dá říci, že jde o osoby ohrožené sociálním vyloučením. Bližší specifikaci najdeme opět v zákoně o sociálních službách, ve výše uvedeném § 92 písm. b), který hovoří o osobách propuštěných ústavního nebo ochranného léčení nebo z výkonu trestu. Osoby ohrožené sociálním vyloučením v důsledku hmotné nouze také vyjmenovává zákon o pomoci v hmotné nouzi v § 2. odst. 6. Podle tohoto ustanovení jde o osobu, která:

"a) je propuštěna z výkonu zabezpečovací detence, z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo

b) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo

c) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo

d) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší, nebo

e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby."¹⁹

Černíková uvádí, že sociální pomoc kurátorů je poskytována *"dospělým občanům společensky nepřizpůsobeným, zejm.:*

a) občanům propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody,

b) občanům, proti nimž je vedeno trestní řízení, popř. jim byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, a kteří tuto pomoc potřebují k překonání nepříznivých sociálních dopadů,

c) občanům závislým na alkoholu nebo jiných drogách, kteří sociální pomoc potřebují v řešení sociální situace, občanům žijícím nedůstojným způsobem života,

d) občanům žijícím nedůstojným způsobem života,

e) občanům propuštěným ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti."²⁰

Toto "rozdělení" mě oslovuje nejvíce, neboť mám, dle zkušenosti, za to, že cílovou skupinu, vystihuje velmi přesně. Dále se však v této práci budu věnovat pouze osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁹ ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. IN: *ÚZ: Sociální zabezpečení 2016*. Olomouc: Sagit, 2016.

²⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s.222

2.2 Osobnostní předpoklady sociálního kurátora

Na následujících řádcích se chci věnovat osobnostním dispozicím člověka pro výkon funkce sociálního kurátora. Jsem přesvědčena, že stojí minimálně na stejné úrovni jako kurátorovo vzdělání.

Jelikož je spolupráce s kurátorem dobrovolná, měl by k němu mít jeho klient důvěru. V podstatě jde o dva cizí lidi, kteří spolu budou spolupracovat při řešení problémů jednoho z nich. Neumím si představit, že bych byla v pozici klienta a měla se svěřit někomu, koho považuji za nedůvěryhodného. Využila bych toho, že je spolupráce pouze dobrovolná a znovu bych kurátora nenavštívila.

Další vlastnost, kterou považuji za důležitou je empatie. Klient je velmi často ve svízelné situaci. Kurátor musí být schopen vcítit se do klienta, aby mohl situaci citlivě posoudit. Domnívám se, že pokud tohoto není schopen, nemůže mu nabídnout účinnou pomoc.

Důležitá je podle mě i jistá míra asertivity a důslednosti. Jsem přesvědčena, že by komunikace s propuštěnou osobou měla být stručná a jasná. Samozřejmě za předpokladu co největší možné míry zohlednění klientových přání. Mám však za to, že nenadálá možnost rozhodování o sobě samém v podobě otázek typu „Co si o tom myslíte?“ „Co byste chtěl Vy?“, může v některých klientech vyvolat nejistotu či úzkost. Zřejmě se sami sebe budou ptát: „Můžu já vyjádřit svůj názor? A když to udělám, nebude následovat nějaký postih?“ Je tedy třeba brát v úvahu klientův dlouhodobý pobyt v zařízení, kde je předpisy přesně určeno, co smí a co ne, kdy bude snídaně, oběd a večeře, kdy smí jít na vycházku, kdy smí spát, kdy bude vstávat, apod. Na jeho názory či postoje není, v pozici odsouzeného, brán příliš ohled.

Sociální kurátor by rovněž ke klientovi měl být otevřený a upřímný i přes to, že ze strany klienta tomu tak mnohdy není. Upřímně a otevřeně by měl kurátor klienta seznamovat i s fakty, které pro klienta nemusí být příjemné. V takových situacích se domnívám, že je potřebné, aby klient cítil, že má v kurátorovi určitou oporu a že se nemusí bát před ním projevit i negativní pocity. Samozřejmostí je pro kurátora respektování klientových názorů a postojů. Vztah kurátora a klienta velmi dobře vystihla Chovancová v r. 1982: „*Všechna naše snažení by měla naplňovat alespoň jeden hlavní smysl: nejen filosofickými přednáškami, nejen radami, ale především tím, že delikventovi umožníme prožít si vztah (možná u některých první reálný vztah*

v životě), prostřednictvím jehož uvidí sám sebe a pochopí, či dá smysl, srozumitelnost se rozbité existenci. Vidět se vcelku v reálném světě. V předcházejícím životě mnohdy totiž delikvent prožil jen umělé sterilní způsoby života. Šlo o žití v úniku, na útěku, v prozatímnosti lidí a věcí a přitom v lačnosti po žití skutečném – tedy v jakési začarované věčné neuspokojenosti“²¹

2.3 Kompetence sociálního kurátora

Kompetencemi sociálního kurátora můžeme rozumět určité pravomoci či úkoly, jež kurátor v rámci své funkce vykonává. Sociální kurátor svým klientům poskytuje zejména pomoc v rámci sociální intervence, tj. pomoc v nepříznivé (krizové) situaci. Pod tento pojem můžeme zahrnout aktivity směřující k podpoře začlenění do společnosti a ochranu před sociálním vyloučením. Těmito aktivitami je myšlena zejm. depistážní činnosti, poradenství a zajištění základních životních potřeb klienta.

Jednou z hlavních činností kurátora je vyhledávání klientů v jejich přirozeném prostředí (např. ulice, azylový dům) a navazování kontaktu s nimi – odborně tuto činnost nazýváme depistáž. Klienty vyhledává každý sociální pracovník dle své cílové skupiny. Sociální kurátor se tedy bude primárně zajímat o osoby, které jsou uvedeny v § 92 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Depistáž zaměřuje na osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo již v situaci, kdy jsou sociálně vyloučené. Sem patří osoby bez přístřeší, osoby propuštěné z výkonu trestu nebo po ukončení léčby závislosti propuštěné ze zdravotnického zařízení. Také osoby, které jsou propuštěné ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Tyto osoby patří do okruhu jeho klientů až po dosazení zletilosti (tzv. mladí dospělí). Pracuje i s osobami, které se pro svůj „životní styl“ dostávají do neshod se společností, např. závislé osoby. Navazování kontaktu probíhá různými způsoby. S prosbou o pomoc se na něj může obrátit sám potenciální klient, případně někteří z jeho současných klientů, kteří vědí o nějaké ohrožené osobě. Nezřídka se na něj obrací

²¹ CHYTIL, Oldřich. Význam terapeutického vztahu v postpenitenciární péči. In: *Delikvence, kriminalita a sociální práce: sborník ze 4. konference sociálních pracovníků v České republice*. Editor Věra Novotná. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1994.

rodinní příslušníci ohroženého jedince. Kurátor může také sám v terénu oslovit jednotlivce, o němž se domnívá, že potřebuje jeho pomoc.

Další důležitou činností, kterou se kurátor zabývá, je postpenitenciární péče. Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody tak tvoří významnou skupinu klientů.

Pro větší úspěšnost práce s touto skupinou, je třeba navázat spolupráci s klientem co nejdříve, nejlépe ještě před propuštěním, aby byla zachována kontinuita péče. Kurátor by měl v ideálním případě navazovat na práci sociální pracovníce ve věznici. Potencionálního klienta může ve věznici sociální kurátor osobně navštívit, nabídnout mu pomoc po propuštění a pokusit se tak navázat déletrvajícím kontaktem. Také může nadále docházet za klienty, s nimiž pracoval již v době před uvězněním. Nutno podotknout, že mnoho odsouzených o činnosti sociálního kurátora nemá žádné povědomí.

Neopomenutelné je poradenství, které sociální kurátor poskytuje. Sem patří jak základní sociální poradenství, tak poradenství odborné. Sociální poradenství je upraveno v § 37 zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Základním sociálním poradenstvím je dle tohoto ustanovení informace, která osobě, jíž je poskytnuta, přispěje k řešení jejího nedobrého sociálního stavu. Jedná se hlavně o zprostředkování kontaktu s odbornými pracovišti. Pro potřeby řešení situace konkrétních skupin obyvatel, vč. osob žijících rizikovým způsobem života, slouží poradenství odborné. Jde zejm. o různé druhy poraden, např. občanské poradny, poradny pro rodinu a manželské vztahy, poradny pro oběti trestných činů, apod. Obě skupiny poradenství dále upravuje vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Konkrétně jde o §§ 3 a 4 vyhlášky.

„§ 3

Základní sociální poradenství

Základní sociální poradenství se při poskytování sociálních služeb zajišťuje v rozsahu těchto úkonů:

a) poskytnutí informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby,

b) poskytnutí informace o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb osob a o jiných formách pomoci, například o dávkách pomoci v hmotné nouzi a dávkách sociální péče,

c) poskytnutí informace o základních právech a povinnostech osoby, zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, a o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě,

d) poskytnutí informace o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu.

§4

Odborné sociální poradenství

Základní činnosti při poskytování odborného sociálního poradenství se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:*

zprostředkování navazujících služeb,

b) *sociálně terapeutické činnosti:*

poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání:

tato základní činnost může být zajišťována poskytováním poradenství alespoň ve 2 z těchto oblastí,

c) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:*

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,

*2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím.*²²

²² ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. IN: ÚZ: Sociální zabezpečení 2016. Olomouc: Sagit, 2016.

Mezi další činnosti sociálního kurátora patří také koordinační činnost. Pod tímto pojmem můžeme rozumět umožnění využití sociálních služeb osobám, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. Jde o zajištění nejvhodnějšího fungování sociálních služeb, které jsou poskytovány cílové skupině klientů sociálního kurátora. Sociální kurátor by měl mít tedy velmi dobře zmapovány sociální služby, které jsou poskytovány v jeho „spádové oblasti“, případně další služby, jež by byly vhodné pro jeho klienty. Kurátor v rámci koordinační činnosti spolupracuje s dalšími subjekty, a to nejen na případech jednotlivých klientů. Můžeme říci, že utváří síť poskytovatelů sociálních služeb, kterou posléze využívá při práci s klienty. Pokud sociální služba pro určitou skupinu klientů chybí, může dát podnět pro její vznik. Spolupráci s dalšími konkrétními subjekty se budu podrobněji zabývat v další kapitole.

„Hlavním těžištěm koordinační činnosti je zejména iniciace procesů vzniku, rozšíření či zkvalitňování potřebných sociálních služeb v lokalitě. Další koordinační činností je mapování sociálních služeb pro cílovou skupinu a dále participace na plánování mezi poskytovateli sociálních služeb, podporování jejich spolupráce, koordinace systému sociálních služeb a vyhodnocování jeho funkčnosti.“²³

Sociální kurátor vede ke každému jednotlivému klientovi spis, jakožto dokumentaci práce s ním. Vedení spisu je v kompetenci sociálního kurátora. Spis se skládá ze spisových desek, na nichž se uvádí národnost klienta. Ve spisových deskách je vložena spisová „košilka“, kde jsou kromě osobních údajů klienta uvedeny další doplňující údaje k osobě klienta, včetně čísla spisu, data a důvodu započetí sociální práce. Do košilky se vkládají jednotlivé spisové listy se záznamy sociální práce a další dokumenty. V každém spise je také evidence spisových dokumentů.

2.4 Nebezpečí v práci sociálního kurátora

Sociální kurátor se v rámci své činnosti setkává nejen s problémovými klienty, ale dostává se i do situací, které pro něj představují určité riziko. Právě rizikovým klientům a situacím věnuji následující řádky.

²³ DAVIDOVÁ, Ivana. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 19

Klienty sociálního kurátora lze rozdělit do několika kategorií. V rozdělení klientů do různých problémových skupin však nepadají mezi autory jednotný názor. Je také nutné brát v úvahu existenci klientů, které nemůžeme zařadit pouze do jedné skupiny. Pro ilustraci možné typologie jsem zvolila rozdělení dle Šarocho a dle Janikové.

Šaroch hovoří obecně o problémových typech osobností, které rozděluje do šesti skupin:

1. „*Agresivní jedinci*“²⁴ – pokud ztratí kontrolu nad situací, uchylují se k verbální agresi a cítí-li se v nebezpečí, neváhají přejít k agresi fyzické²⁵,
2. „*Jedinci se vším svolní*“²⁶ – chtějí být ostatními oblíbení, proto slibují i věci, které nejsou schopni splnit; vše odsouhlasí, jen aby nepřišli o náklonnost ostatních²⁷,
3. „*Negativisté*“²⁸ – veškerá navrhovaná řešení pokládají předem za beznadějná; jsou velmi kritičtí; významnou roli hraje jejich „roztrpčení“²⁹,
4. „*Tiše pasivní a flegmatictí jedinci*“³⁰ – velmi uzavření, při komunikaci často mlčí; mlčení může mít různé významy (strach, obrana, vyhnutí se konfrontaci s realitou,...)³¹,
5. „*Jedinci zdůrazňující svou intelektuální převahu*“³² – potřeba ukazovat svůj intelekt, být uznáván; mohou vzbuzovat záporné pocity u druhých³³,
6. „*Nerozhodní, váhající lidé*“³⁴ – v jádru jsou perfekcionisty; mohou mít nízkou sebedůvěru a obavy, aby svou odpovědí, nebo svým názorem ostatní „nezranili“³⁵.

²⁴ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 272

²⁵ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 272-273

²⁶ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 273

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 274

³³ Tamtéž

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž

Proti tomu Janiková uvádí čtyři skupiny klientů, přičemž se zaměřila pouze na klienty, kteří mají za sebou trestnou činnost:

1. „*Nedobrovolný klient*“³⁶ – „špatná spolupráce, nemá motivaci, spolupráce mu bývá nařízena státním orgánem“³⁷,
2. „*Klient závislý na alkoholu nebo drogách*“³⁸ - předpoklad nahromadění více problémů, které souvisí jak s trestnou činností, tak se závislostí; nespolehlivost, podávání zkreslených, neúplných, nepravdivých informací³⁹,
3. „*Manipulativní klient*“⁴⁰ – jde jim výhradně o získání vlastního prospěchu⁴¹,
4. „*Nebezpečný klient*“⁴² – možné násilné chování klienta jak vůči okolí, tak i vůči sobě samému⁴³.

Sociální pracovník (tedy nejen sociální kurátor) by měl mít na paměti, že předem nikdy neví, jaký klient proti němu stojí. Vznik rizikové situace můžeme často ovlivnit vhodně zvoleným způsobem komunikace. Při tom nám může pomoci i tzv. asertivní komunikace, díky níž můžeme být ke klientovi v rozhovoru otevření. Zároveň tím ale nijak nesnižujeme jeho důležitost.

Sociální kurátor se při výkonu své profese dostává do situací, které pro něj mohou být potenciálně nebezpečné. Možné riziko si však pracovník nemusí vůbec uvědomovat – domnívám se, že míra uvědomění závisí na získaných zkušenostech (zkušenější pracovník si je případných hrozeb více vědom). Kromě obecně známých rizik, kterými jsou např. překročení kompetencí kurátora, nebezpečí agrese ze strany klienta, apod. uvádí Šaroch další nebezpečné situace:

³⁶ JANIKOVÁ, Hana. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, a.s., 2014, s. 7. [cit.2015-03-29].Dostupné z: www.benepal.cz/files/project_5_file/klient-v-konfliktu.pdf

³⁷ Tamtéž

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ JANIKOVÁ, Hana. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, a.s., 2014, s. 7. [cit.2015-03-29].Dostupné z: www.benepal.cz/files/project_5_file/klient-v-konfliktu.pdf

⁴¹ JANIKOVÁ, Hana. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, a.s., 2014, s. 7-8. [cit.2015-03-29].Dostupné z: www.benepal.cz/files/project_5_file/klient-v-konfliktu.pdf

⁴² JANIKOVÁ, Hana. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, a.s., 2014, s. 8. [cit.2015-03-29].Dostupné z: www.benepal.cz/files/project_5_file/klient-v-konfliktu.pdf

⁴³ Tamtéž

- „*návštěva v bytech klientů*“⁴⁴ – tato situace je pro kurátora extrémně nebezpečná. Každou návštěvu by měl proto velmi pečlivě uvážit, a pokud je to možné, neabsolvovat ji sám. Existuje několik pravidel, které by měl kurátor v souvislosti s návštěvou dodržovat, např. návštěvu uskutečnit vždy pouze po předchozím pozvání, nebo se souhlasem klienta; pokud v minulosti došlo ke konfliktu mezi klientem a kurátorem, návštěvu odmítnout; pokud by byl klient pod vlivem drog nebo alkoholu, do bytu vůbec nechodit; nebo opustit ihned byt, pokud by pozbyl pocitu bezpečí⁴⁵. V jistém smyslu může být pro kurátora nebezpečné, jestliže „*bydlí na stejné adrese jako jeho klient*“⁴⁶,
- „*využití automobilu*“⁴⁷,
- „*pohyb na ulici, na potencionálně nebezpečných místech*“⁴⁸ – jde o různé podchody, průjezdy, ale i odlehlá místa (např. při návštěvě klientů z řad bezdomovců, drogově závislých, apod.)⁴⁹,
- „*práce v kanceláři*“⁵⁰ – jedná se o eliminaci nebezpečí, které by mohlo pocházet od konfliktních klientů⁵¹,
- „*setkání s klientem, se kterým měl sociální kurátor již v minulosti konflikt, setkání s problémovým klientem v mimopracovní době*“⁵² – doporučuje se setkání co nejdříve ukončit, případně se s klientem domluvit na jiném místě a čase, kde by měl prostor pro řešení svých problémů (např. v úřední době kurátora).⁵³

⁴⁴ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 283.

⁴⁵ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 283-284

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 284.

⁴⁸ ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 285.

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

V této kapitole se ještě stručně zmíním o zdravotních rizicích, které s sebou profese sociálního kurátora nese. Kurátor je více ohrožen různými infekčními nemocemi nebo parazity (zejm. vši, svrab). To souvisí s návštěvami klientů v jejich přirozeném prostředí, ale také se častěji než ostatní setkává s rizikovými skupinami obyvatel. Alespoň základní prevencí může být důkladné dodržování hygienických zásad nebo očkování.

Do zdravotních rizik bych také zařadila zvýšenou psychickou náročnost, kterou na kurátora klade jednání s klienty. Zde je na místě věnovat určitou část dne psychohygieně, jakožto ochraně psychického zdraví.

3 Charakteristika skupiny propuštěných klientů a práce s nimi

Nejprve se pokusím vymezit společné znaky klientů, kteří byli propuštěni z výkonu trestu. Nejzákladnějším společným znakem je spáchání trestného činu, za který pobývali ve výkonu trestu (a to i opakovaně). Dalšími znaky je malá schopnost samostatného řešení svých nepříznivých poměrů, špatná finanční situace (dluhy, exekuce), nezaměstnanost (vč. malé šance na získání zaměstnání), problém s bydlením, poškozené vztahy s rodinou. Zaregistrovala jsem zvýšenou míru závislosti na alkoholu a drogách, snahy o manipulaci a verbální agresi v případě, že jim nebylo vyhověno. Vysoké procento propuštěných se i po propuštění stýká s „kamarády z kriminálu“, což zvyšuje předpoklad recidivy. Postřehla jsem zkreslený pohled propuštěných na „reálné“ možnosti – nepřipouští, že by mohly nastat jakékoliv problémy či komplikace, a pokud taková situace nastane, nejsou příliš schopni ji racionálně řešit. Často je to okamžik, kdy recidivují.

Při práci s klienty po výkonu trestu se setkáváme s pojmem krize ze svobody, kterým rozumíme „trauma z náhlé změny prostředí“⁵⁴. Jde o to, že se klient za dobu výkonu trestu adaptoval na specifické vězeňské prostředí a prožívá obavy, zda zvládne život „venku“. „Propuštění na svobodu představuje tím větší zátěž, čím déle byl člověk vězněm“⁵⁵. Domnívám se, že vědomí možné pomoci sociálního kurátora může klientovy strachy výrazně zmírnit. Zejména spolupracují-li již nějakou dobu.

Nejčastější úkony, které kurátor s klienty koná, jsou v podstatě odvozeny od společných znaků této skupiny. Jde zejména o:

- a) zprostředkování bydlení – vztahuje se na situaci, kdy se klient po propuštění nemá kam vrátit, tzn. nemá zajištěnou žádnou formu bydlení, případně

⁵⁴ DAVIDOVÁ, Ivana. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 66

⁵⁵ Tamtéž

má ubytování zajištěno pouze dočasně. V obou případech je nutné začít s kurátorem spolupracovat včas. Ideálně před propuštěním, aby bylo dost času na zajištění ubytování v azylovém domě nebo levnější ubytovně. Je velmi problematické zajistit ubytování v den propuštění. Pokud klient přijde s touto zakázkou po propuštění, řeší se situace zpravidla dočasným odkázáním klienta na noclehárnu,

- b) kontakt s rodinou – klienti mají často narušené či zpřetrhané sociální vazby, zejm. vazby s rodinou. Kurátor se mu může pokusit zprostředkovat nebo udržet kontakt klienta s rodinou (nejčastěji partnerem, dětmi, rodiči a sourozenci) například tím, že klientovi umožní telefonát příbuzným. Může také s rodinou spolupracovat, podporovat ji při „obnově“ rodinných vztahů (za předpokladu, že o to má klient i jeho rodina zájem),
- c) zaměstnání - zaměstnatelnost osob propuštěných z výkonu trestu je v současné době poněkud problematická. Kurátor zpravidla mívá kontakt na pracovní agentury, příp. osoby samostatně výdělečně činné v okolí, kteří jsou ochotni zaměstnat člověka se záznamem v rejstříku trestů. Jedná se o pracovní pozice např. metař, popelář, zahradnické práce, apod. Také spolupracuje s úřadem práce, kde v rámci podporovaného zaměstnání může klient získat místo např. jako pomocník školníka. Podrobněji se spolupráci s úřadem práce budu věnovat v další kapitole. Velmi cenná může být pro klienty kurátorova spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi, které poskytují pracovní poradenství osobám propuštěným z výkonu trestu. I tyto organizace nabízí volné pracovní pozice u různých zaměstnavatelů (zpravidla je zde ale požadavek, že u uchazeče o pracovní místo nesmí uplynout doba delší než dva roky po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody),
- d) dluhy, exekuce – vysoké procento propuštěných klientů má dluhy, případně je proti nim vedena exekuce. V takovém případě, má-li klient zájem, kurátor pomůže při komunikaci s „oprávněným“, např. při zjišťování výše dluhu, při jednání o poskytnutí splátkového kalendáře, případně při dalších jednání s exekutorem, atp. Ke všem těmto činnostem je třeba mít od klienta plnou moc. V souvislosti s exekucemi, které jsou proti klientům vedeny, je třeba zmínit, že mnoho klientů je zaměstnáno tzv. „na černo“ právě z důvodu nemožnosti „zabavení“ jejich výdělku exekutorem,

- e) doprovod při jednáních na úřadech – kurátor může klientovi nabídnout doprovod při jednáních v různých institucích. Pokud o něj nepožádá klient, měla by tato nabídka přijít ze strany kurátora v případě výskytu rizika, že klient sám nezvládne vyřídit, co potřebuje, neboť je to pro něj složité (může se jednat např. o podání žádosti o invalidní důchod a vyřízení veškerých úkonů s tím spojených). Myslím, že je třeba si uvědomit, že klient za dobu strávenou ve výkonu trestu ztratil schopnost jednat s „úředníky“... I přes to jsem se v praxi s tímto úkonem bohužel setkala velmi ojediněle,
- f) zajištění dokladů - v souvislosti s doklady oslovují klienti kurátora nejčastěji s žádostí o pomoc při získání rodného listu, který je základem k jejich vyřízení,
- g) dávky hmotné nouze – prací kurátora ve spojitosti s tzv. dávkami hmotné nouze se budu více zabývat v následující kapitole. Při práci s klienty, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, je také na místě zamyslet se nad tím, u kterých skupin propuštěných existuje předpoklad zdárného začlenění do společnosti. Prvním, a podle mě nejdůležitějším, indikátorem je dobrovolnost. Domnívám se, že pouze dobrovolně spolupracující a odhodlaný klient může být ve snaze o „řádný život“ úspěšný. Jak uvádí Netík: *„Dobrovolný vstup...do postpenitenciární péče je spolehlivým ukazatelem klientovy pozitivní motivace...“*⁵⁶.

Netík také vyjmenovává jedince, kteří mají šanci na zařazení do společnosti:

- *„mladí,*
- *prvotrestaní,*
- *bez poruch chování v anamnéze...,*
- *po krátkodobém trestu...,*
- *s bohatšími a nenarušenými extramurálními vazbami...,*
- *s pevnými a kvalitními pracovními návyky...,*
- *dobře motivovaní při současné absenci závažnějších poruch osobnost...“*⁵⁷

⁵⁶ NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 48.

⁵⁷ Tamtéž

4 Spolupráce s dalšími subjekty

4.1 Úřad práce České republiky

Domnívám se, že spolupráce s touto státní institucí je nejdůležitější v rámci postpenitenciární péče. Většina klientů, kteří se vrací z výkonu trestu odnětí svobody, nemá zajištěn žádný příjem, nemá ani žádné úspory. Málomocný klient má takové rodinné zázemí, které by mu poskytlo, alespoň částečnou materiální podporu, ve smyslu poskytnutí ubytování. Spíše jde o jednorázové úkony jako je možnost se umýt, převléknout, případně zatelefonovat... Z tohoto důvodu je třeba příjem k zajištění těchto i dalších potřeb zajistit pomocí tzv. dávek pomoci v hmotné nouzi.

Poskytnutí veškerých sociálních dávek je od 1.1.2012 v gesci Úřadu práce České republiky. Tento orgán tedy vyplácí i dávky pomoci v hmotné nouzi, které se týkají téměř všech klientů sociálního kurátora. Pro jejich poskytnutí je základní podmínkou registrace klienta na úřadě práce jako uchazeče o zaměstnání a plnění povinností s tím souvisejících. Sociální kurátor by proto jako první věc měl zjistit, zda je jeho klient na úřadě práce registrován. Zjistí-li, že tomu tak není, pošle klienta k registraci na příslušnou pobočku úřadu práce. Byl-li však klient sankčně vyřazen, není možné, aby se v následujících šesti měsících znovu registroval. Toto vyřazení má dále za následek nemožnost žádat o dávky pomoci v hmotné nouzi.

Co jsou dávky pomoci v hmotné nouzi a k čemu slouží? Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou upraveny zákonem č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi. Je určena jako pomoc osobám s nedostatečnými příjmy, které má motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Principem je myšlenka, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Dávky členíme na:

- příspěvek na živobytí: o tento příspěvek může člověk požádat v případě, že se nachází v nedostatečné příjmové situaci, kdy nemá dostatek prostředků k uspokojení svého živobytí. V současné době je částka živobytí pro dospělého

osobu určena částkou životního minima, tzn. živobytí pro tuto osobu je rovno částce 3410,-Kč. Tato částka slouží k uspokojení základních životních potřeb osoby. V případě dietního stravování ji lze zvýšit, avšak existují i případy, kdy lze dávku snížit na výši existenčního minima, tj. na 2200,-Kč pro dospělou osobu (např. při dluhu na výživném)⁵⁸,

- doplatek na bydlení: tento příspěvek se vztahuje k situaci, kdy osoba nemá finanční prostředky, z důvodu nedostatečného příjmu, na úhradu odůvodněných nákladů na bydlení (po odečtení příspěvku na bydlení). Osoba jej může získat pouze s nárokem na příspěvek na živobytí. Tato dávka je časově omezena – lze ji pobírat pouze 84 měsíců v posledních 10 letech⁵⁹,
- mimořádná okamžitá pomoc: prostřednictvím této dávky se řeší situace, na které se klient nemohl připravit, ušetřit na ni, apod. Ze všech situací, na něž se mimořádná okamžitá pomoc vztahuje, se sociální kurátor nejčastěji setkává se situací, kdy je dávka určena k úhradě nezbytného jednorázového výdaje (např. správní poplatek při vydání rodného listu, nezbytná potřeba úhrady noclehu...). V tomto případě dosahuje výše dávky pouze výše výdaje. Dále je mimořádná okamžitá pomoc vyplacena osobám, které s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemohou úspěšně řešit svoji situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Jde o osoby propuštěné z výkonu trestu, po ukončení léčby závislosti, propuštěné ze školského zařízení, dále osoby bez přístřeší nebo osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby. Dávka se poskytuje do výše 1000,-Kč (za jeden kalendářní rok do max. čtyřnásobku životního minima jednotlivce).⁶⁰

Co se týká samotného hledání práce - potencionální zaměstnavatelé často požadují doložení „čistého“ rejstřík trestů téměř na všech pozicích. Není nic neobvyklého, že je problém kvůli záznamu v rejstříku trestů umístit člověka po propuštění z výkonu trestu i na metařské či uklízečské pozice. Při této příležitosti si dovoluji podotknout,

⁵⁸ Příspěvek na živobytí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>

⁵⁹ Doplatek na bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>

⁶⁰ Mimořádná okamžitá pomoc. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>

že společnost na jedné straně „křičí“, ať se tito lidé začlení do společnosti. Na druhé straně jim ale proto nedává téměř žádné možnosti! Což je, dle mého názoru, jedna z hlavních příčin recidivy. Mám za to, že i z ekonomického hlediska by pro stát bylo výhodnější, kdyby lidem po výkonu trestu poskytl možnost začlenění, např. v podobě bydlení či práce, než hradil jejich pobyt za mřížemi (zejm. s ohledem na nízkou pravděpodobnost následného vymožení pohledávky od propuštěného).

Domnívám se, že v České republice chybí ucelený systém pomoci lidem po propuštění z výkonu trestu. V souvislosti s tím se mi líbí myšlenka D. Crightona, který nabízí určité řešení: „*The costs of keeping prisoners in custody are substantial. The human, social and economic costs of criminal reoffending are enormous. There are compelling reasons to improve the outlook for prisoners on their release. Broad-based interventions that address mental and physical health, attitudes and self-control, institutionalisation, life skills, housing, financial support and debt and finally family networks and employment are likely to be most beneficial as part of an integrated programme of care and support.*“⁶¹ „Náklady na udržení vězňů ve vazbě, jsou značné. Lidské, sociální a ekonomické náklady kriminální recidivu jsou enormní. Existují přesvědčivé důvody pro zlepšení výhledu pro vězně na jejich propuštění. Široce založené intervence, které se zaměřují na duševní a tělesné zdraví, postoje a sebeovládání, institucionalizace, životní dovednosti, bydlení, finanční podporu a dluh a konečně rodinné sítě a zaměstnanost budou pravděpodobně nejpřínosnější jako součást integrovaného programu péče a podpory.“ [vlastní překlad autorky této práce]. Hovoří sice o lidech ve vazbě, ale lze to analogicky použít i na možnou podporu osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

4.2 Vězeňská služba České republiky

Spolupráci vězeňské služby s orgány sociálního zabezpečení upravuje § 75 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, kde se praví: „*Po dobu výkonu trestu vězňice vytvářejí předpoklady k tomu, aby odsouzení mohli po propuštění z výkonu*

⁶¹ CRIGHTON, David A. a Graham J. TOWL. Psychology in prisons. Second edition. Oxford: Blackwell publishing, 2008., s. 69

trestu plynule přejít do soběstačného života v souladu se zákonem. Přitom úzce spolupracují s příslušnými orgány sociálního zabezpečení, zejména jim poskytují včas potřebné informace a umožňují jim průběžný kontakt s odsouzeným“⁶²

V praxi to znamená, že by věznice měla zabezpečit, aby mohl odsouzený při svém propuštění přejít do normálního života. K tomuto účelu slouží nejen plnění tzv. programu zacházení odsouzeným, ale především kontinuální práce sociálního kurátora s odsouzeným klientem. Věznice by měla sociálnímu kurátorovi včas předávat informace o změnách, k nimž došlo u klienta v souvislosti s výkonem trestu, ale především umožnit mu osobní návštěvu klienta ve věznici. Toto platí obdobně i u klientů, kteří jsou stíháni vazebně. Návštěva sociálního kurátora ve věznici je důležitá pro souvislou práci s klientem, neboť se ještě před propuštěním může klient definovat svou zakázku a domluvit se s kurátorem na dalším postupu.

Změny, které se prostřednictvím formuláře „Hlášení změn“ zasílají kurátorovi, se týkají:

- přijetí do výkonu trestu, přijetí do výkonu vazby, převod z výkonu vazby do výkonu trestu,
- trvalé přemístění do jiné věznice,
- úmrtí vězně,
- přerušení trestu (ať už jako forma kázeňské odměny, nebo soudem),
- propuštění z výkonu trestu, propuštění z výkonu vazby,
- případně dalších změn.

Před propuštěním z výkonu trestu zašle věznice kurátorovi, dle místa trvalého pobytu, tzv. oznámení o nadcházejícím propuštění. Pokud by odsouzený sdělil, že se nebude zdržovat v místě trvalého pobytu, zašle oznámení i kurátorovi do místa zvoleného pobytu. Toto oznámení obsahuje, kromě osobních údajů odsouzeného, údaje k bydlišti odsouzeného (trvalý pobyt i zvolené místo pobytu po propuštění), údaje o posledním trestu a celkový počet trestů, dále např. informace k finančním závazkům, zdravotnímu stavu, kvalifikaci i o tom, jestli má propuštěný podanou žádost o umístění do domova pro seniory. Oznámení se zasílá nejpozději měsíc před propuštěním odsouzeného.

⁶² ČESKO. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody [cit.2014-12-03]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169

Pokud odsouzený nesouhlasí se zasláním oznámení kurátorovi, uloží se do spisu odsouzené osoby a informace v něm uvedené nejsou sociálnímu kurátorovi sděleny.

Dojde-li k náhlému propuštění odsouzeného, jsou materiály, které se jinak kurátorovi zasílají, předány přímo propouštěnému. Ten by je poté měl kurátorovi předat. K tomuto dochází většinou v situaci podmíněného propuštění.

4.3 Další instituce

Zde bych nejprve uvedla Probační a mediační službu České republiky. Hlavními cíli probační a mediační služby jsou:

- I. Integrace pachatele⁶³ – jde o snahu probační a mediační služby o začlenění obviněného/odsouzeného zpět do společnosti bez toho, aby dále žil v konfliktu se zákonem. Domnívám se, že tento cíl se shoduje s cílem činnosti sociálního kurátora.
- II. Participace poškozeného⁶⁴
- III. Ochrana společnosti⁶⁵

Činnost probační a mediační služby je upravena zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Tato zákonná norma mimo jiné upravuje spolupráci probační a mediační služby se státními orgány a dalšími institucemi (§ 5 uvedeného zákona). Probační a mediační služba kontaktuje sociálního kurátora, pokud je třeba poskytnout klientovi sociální poradenství, zprostředkovat sociální službu, případně pokud, např. v rámci dohledu, potřebuje získat informace od sociálního kurátora, s nímž odsouzený spolupracuje. Sociální kurátor většinou kontaktuje probační a mediační službu v případě, že by odsouzený chtěl navázat s probační a mediační

⁶³ Poslání a cíle Probační a mediační služby. *PMS - Probační a mediační služba České republiky: O nás* [online]. ©2002-2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: www.pmscr.cz/o-pms/

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Tamtéž

službou spolupráci v rámci přípravy na podmíněné propuštění. Odsouzený samozřejmě může se žádostí o spolupráci probační a mediační službu kontaktovat z věznice sám. Je-li však odsouzenému uložen dohled probační a mediační služby, je tato spolupráce, na rozdíl od spolupráce s kurátorem, povinná.

Co se týká dalších institucí, jde zejména o úřady s rozšířenou působností, s nimiž spolupracuje sociální kurátor hlavně v situaci, kdy je třeba vyžádat rodný list klienta pro potřebu vydání nových osobních dokladů. Tento rodný list je vyžádán pro úřední potřebu z matriky dle místa narození klienta. Sociální kurátor jej založí do spisové dokumentace klienta. V případě potřeby je rodný list správním orgánům pouze propůjčen.

Sociální kurátor musí flexibilně spolupracovat s různými orgány a institucemi. Kromě výše zmíněných dále kooperuje s nestátními neziskovými organizacemi, např. při hledání ubytování (azylové domy, noclehárny,...) nebo zaměstnání pro své klienty, se soudy, exekutorskými úřady, s Policií České republiky, městskou policií, s Českou správou sociálního zabezpečení, se zdravotnickými zařízeními, apod.

5 Vlastní výzkumné šetření

5.1 Formulace problému, cíle empirického šetření a hypotézy

Propuštěním začíná velmi těžké a složité období v životě člověka, který byl uvězněn. Nejde jen o psychiku, ale i o narušené sociální vztahy a zejména o dlouhodobou izolaci od běžné společnosti. Často se stává, že propuštěný nemá kam jít, nemá se na koho obrátit, neboť jej během výkonu trestu všichni opustili a on je odkázán sám na sebe a na pomoc různých institucí. Do těchto institucí je zahrnut i sociální kurátor. Mezi potencionálními klienty je bohužel rozšířen názor, že sociální kurátor je někdo, kdo jim dá tisícikorunu a pošle je pryč. Moje diplomová práce se snaží zmapovat možnosti a kompetence sociálního kurátora při jeho pomoci propuštěnému o znovu začlenění se do společnosti.

Na teoretickou část navazuje empirické šetření. Jeho cílem bylo zjistit, jakým způsobem klienti vnímají sociálního kurátora. Během své praxe jsem vysledovala dvě nejčastější polohy, v nichž klienti vnímají kurátora. Buď jako někoho, kdo je „zachrání, spasí“. S tímto očekáváním jsem se setkala častěji. Šlo o klienty, kteří kurátora chápali jako „úředníka“, který jim má pomoci vyřešit jejich situaci. Nebo ji má vyřešit za ně. Druhý způsob nahlížení – sociální kurátor je v podstatě jen dalším „zbytečným“ úředníkem, který jim vůbec nepomůže, protože ho vlastně ani „nezajímají“. Což byli klienti, kteří měli požadavky, které nebylo v silách kurátora splnit.

Z výše uvedeného cíle empirického šetření vychází hypotéza H1: **Klienti chápou sociálního kurátora spíše jako partnera, pomocníka v jejich nesnadné situaci, než jako direktivního úředníka.** Pokud klient bude kurátora vnímat takto, pak pro něj bude snazší i komunikace s ním. Z tohoto je vyvozena i druhá hypotéza H2: **Pro klienty, kteří vnímají svého kurátora jako nedirektivního, jsou jeho služby dostupnější a lépe pokrývají jejich potřeby.** Vždy se lépe hovoří, jedná či pracuje

s člověkem, kterého vnímáte jako partnera. Je tedy více než pravděpodobné, že se klient nebude tolik ostýchat ptát se. Bude pro něj jednodušší se s kurátorem domluvit (např. návštěvy mimo úřední den, doprovod na úřad, atd...), čímž se pro něj kurátorovy služby stanou lépe dostupné.

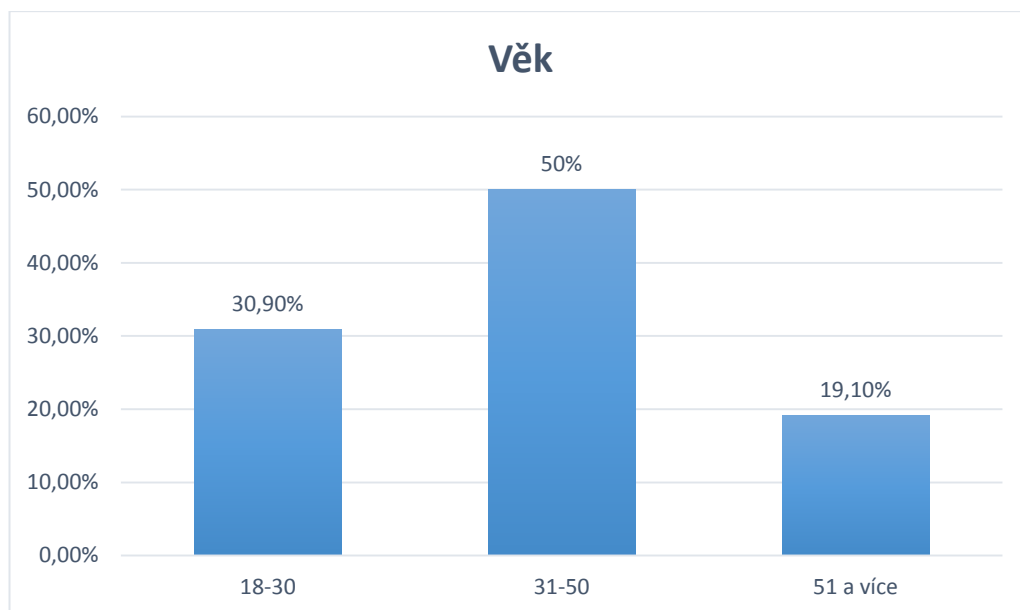
5.2 Charakteristika šetřeného souboru

Výzkumný soubor je složen výhradně z klientů, kteří jsou nebo byli ve výkonu trestu odnětí svobody. Těch se týkají i obě hypotézy. Jedná se o nenáhodný účelový výběr respondentů. Zvolila jsem jej proto, abych dosáhla stanoveného cíle. U části respondentů byla použita technika „snowball“, tedy „*postupného nabalování*“⁶⁶. Výzkumného šetření se zúčastnili klienti sociálních kurátorů v Praze 3, Praze 6, Praze 15 a o odsouzení muži vykonávající trest odnětí svobody ve Věznici Vinařice (věznice s ostrahou), kteří také spolupracují s různými sociálními kurátory v České republice a kteří projevíli zájem o vyplnění dotazníku.

Respondenty byli muži i ženy starší 18 let, přičemž horní hranice věku nebyla omezena. Z celkového počtu 42 (100%) jich bylo 13 (30,9%) ve věkové skupině 18-30 let, 21 (50%) v kategorii 31-50 let a 8 (19,1%) bylo 51 a více let (viz. graf 1).

⁶⁶ SRNEC, Jan. *Strategie a metody psychosociálního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2006. s. 23

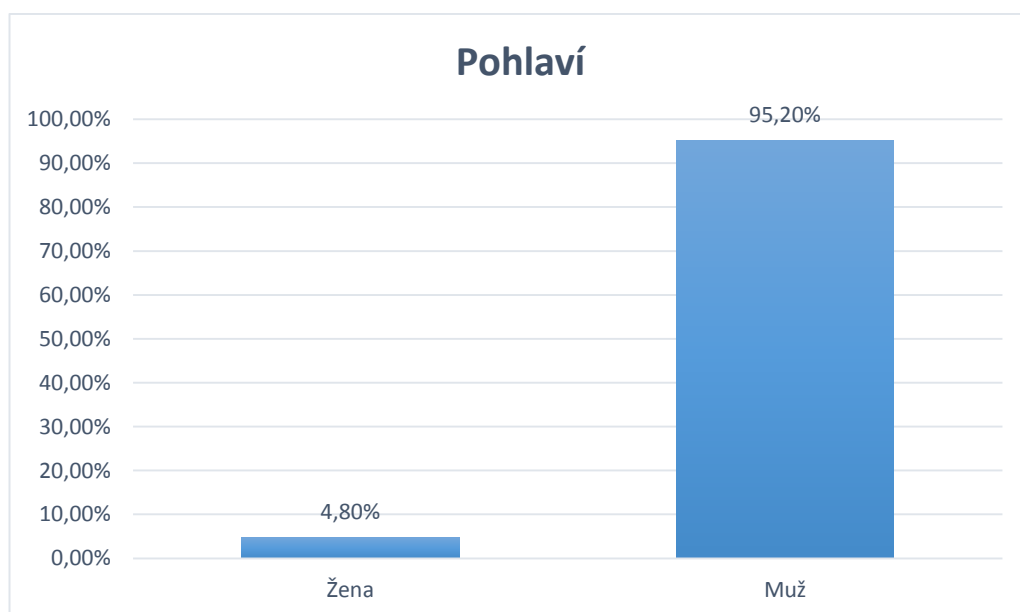
Graf 1 – Věkové skupiny dotazovaných

Zdroj: vlastní šetření

Druhý graf znázorňuje počet zúčastněných mužů a žen. S vyplněním dotazníku souhlasilo 40 mužů (95,2%) a pouze dvě ženy (4,8%).

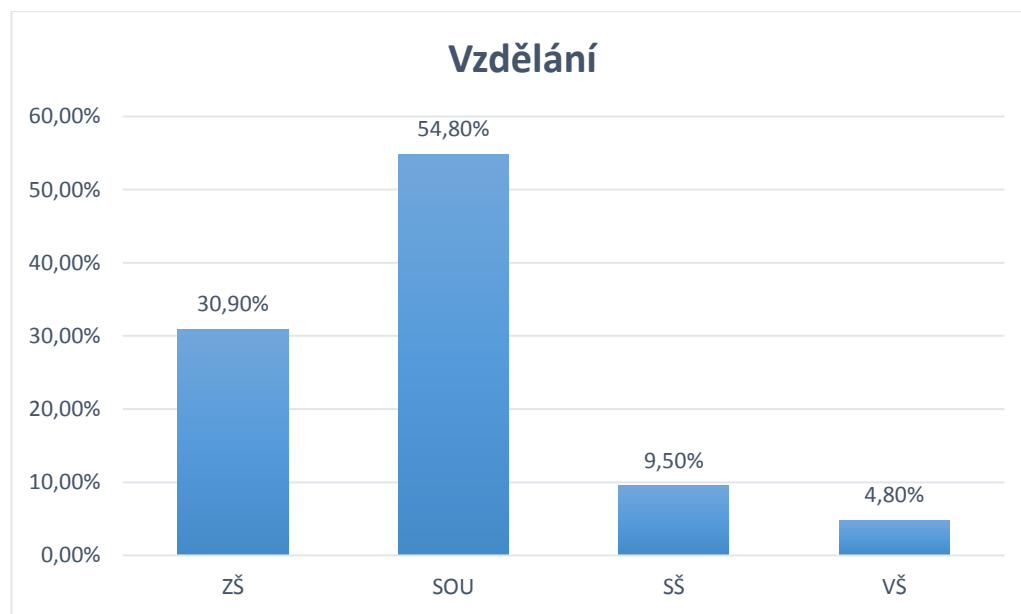
Graf 2 – Počet zúčastněných mužů a žen

Zdroj: vlastní šetření

Dosažené vzdělání bylo u 13 respondentů (30,9%) základní, vyučených se zúčastnilo 23 (54,8%), středoškolské vzdělání označili 4 respondenti (9,5%) a vysokou školu vystudovali pouze 2 zúčastnění (4,8%).

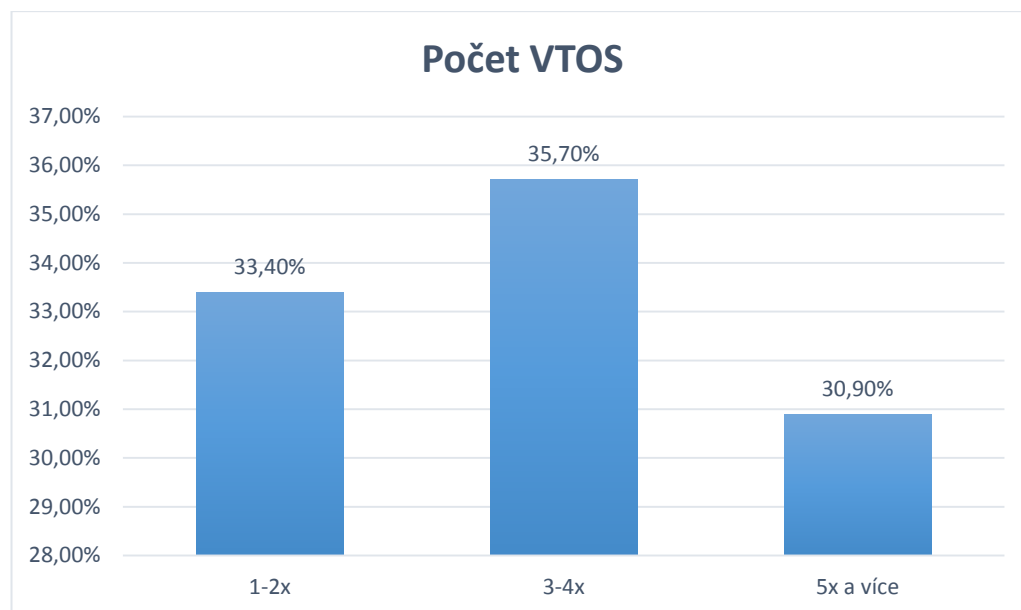
Graf 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných

Zdroj: vlastní šetření

Ve zkoumaném souboru uvedlo 14 respondentů (33,4%) počet pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody 1 – 2x, 15 respondentů (35,7%) 3 – 4x a 13 respondentů (30,9%) 5x a více pobytů.

Graf 4 – Počet pobytů dotazovaných ve VTOS

Zdroj: vlastní šetření

Tolik tedy k charakteristice výzkumného souboru.

5.3 Popis použité metody

Pro potřeby diplomové práce jsem zvolila kvantitativní výzkum. Na začátku jsem si stanovila dvě hypotézy, které mohu díky tomuto výzkumu otestovat. Disman kvantitativní výzkumu charakterizuje následovně: „*Logika kvantitativního výzkumu je deduktivní. Na začátku je problém existující v teorii nebo sociální realitě. Tento problém je přeložen do hypotéz. Ty jsou základem pro výběr proměnných. Sebraná data jsou použita pro testování hypotéz a výstupem kvantitativního výzkumu je soubor přijatých nebo zamítnutých hypotéz.*“⁶⁷

Realizovat jsem se jej rozhodla pomocí metody standardizovaného dotazníku. V dotazníku jsem použila dva typy otázek. Uzavřené „s nabídkou formulovaných

⁶⁷ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. s.287

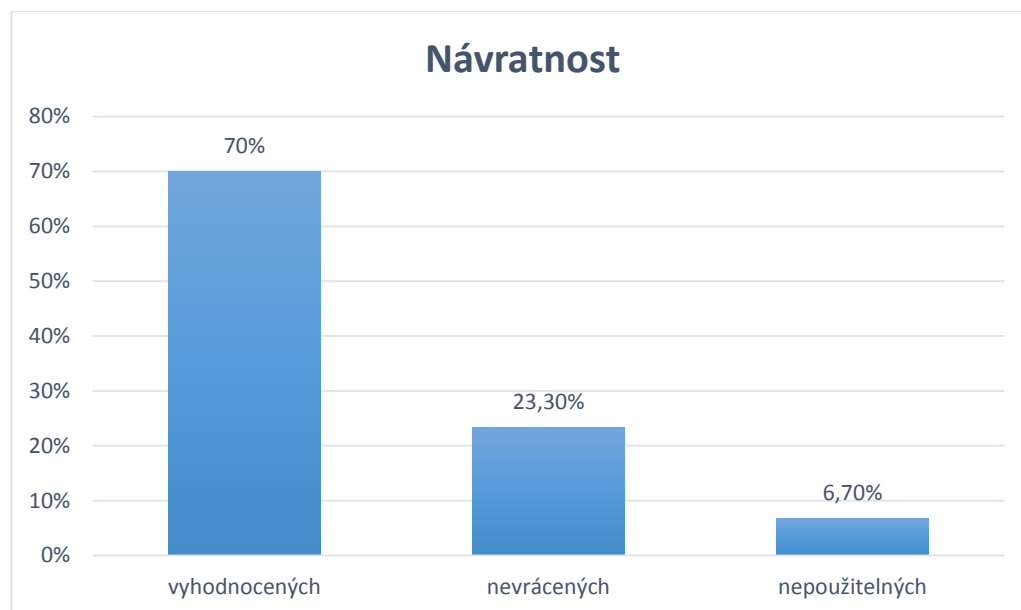
*odpovědí*⁶⁸ a polootevřené, kdy „část otázky je položena uzavřeně a část otevřeně“⁶⁹. Celkem obsahuje 13 otázek a byl vytvořen ad hoc. Jeho vyplnění je anonymní. Otázky č. 1 – 4 se týkají výzkumného souboru a jeho identifikace. Otázky č. 5, 6 jsou „doplňující“ otázky. Další tři otázky, tj. 7 – 9 se vztahují k první hypotéze H1. K hypotéze H2 náleží otázky č. 10, 11, 12. Třináctá otázka je také „doplňující“. Z údajů uvedených v dotazníku se kromě identifikačních rysů respondenta (věku, vzdělání, pohlaví, apod.), dozvím např. názor na sociálního kurátora, jeho dostupnost pro klienta, nebo zda klient spolupracoval i s jinými organizacemi.

Celkový počet dotazníků byl 60 ks (100%). Dotazníky jsem rozdělila na 4 části. Mezi sociální kurátory v Praze 3, Praze 6, Praze 15, kteří souhlasili se „zapojením do výzkumu“. Každý měl k dispozici 10 kusů dotazníků (tedy maximálně pro 10 klientů). Vyplnění dotazníku klienty však bylo na bázi dobrovolnosti. Nepředpokládala jsem tedy, že by kurátoři měli dotazníků nedostatek. Zbývající část, tj. 30 dotazníků, byla určena pro odsouzené ve Věznici Vinařice. Distribuce dotazníků odsouzeným jsem zajistila za pomoci sociální pracovnice, již jsem je zaslala. Provedení výzkumného šetření ve věznici bylo samozřejmě předem povoleno jejím ředitelem. Sběr dat se na všech místech uskutečnil od 15. 1. 2016 do 15. 2. 2016. Vyplněné dotazníky mi byly zaslány poštou zpět. Po tomto datu se vrátilo 46 dotazníků, z čehož 4 (6,7%) byly nepoužitelné z důvodu neúplného vyplnění, a proto byly vyřazeny. Vyhodnoceno bylo tedy 42 dotazníků (70%). Nevracených 14 dotazníků představuje 23,3% z celkového počtu. Graficky jsem návratnost znázornila v grafu 5.

⁶⁸ NOVOTNÁ, Eliška. *Lokální ankety*. vyd. 1. Jindřichův Hradec: Oeconomica, 2008. s. 22

⁶⁹ Tamtéž

Graf 5 – Znázornění návratnosti dotazníků

Zdroj: vlastní šetření

Dotazníky jsem díky malému počtu zpracovávala ručně a výsledky zobrazila v grafech pomocí programu Microsoft Excel. Vyhodnocení každé otázky je v samostatném grafu. Při vyhodnocování dotazníku jsem jako míru středu zvolila modus, který je dle Ferjenčíka definován „jako hodnota proměnné, která se v dané distribuci vyskytuje nejčastěji (hodnota s největší frekvencí).“⁷⁰ Použití jiné míry (aritmetický průměr, medián) by zde bylo bezpředmětné.

5.4 Interpretace výsledků

Tuto podkapitolu rozdělím z praktických důvodů na dvě samostatné části. A sice na část, která se týká verifikace hypotézy č. 1 a na část vztahující se k druhé hypotéze.

⁷⁰ FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 1. Překlad Petr Bakalář. Praha: Portál, 2000. s.231

V každé části zkonstatuji výsledky vyhodnocení četnosti jednotlivých odpovědí u otázek, které jsou ve vztahu k dané hypotéze. Výsledky jsem vyjádřila v procentech a pro lepší přehlednost také v grafech. Po grafu následuje u každé otázky krátké zamyšlení nad výsledkem. Na konci každé podkapitoly je shrnutí, kde je konstatováno, zda byla hypotéza potvrzena, či vyvrácena.

5.4.1 Verifikace hypotézy č. 1

Pro pořádek zopakuji hypotézu č. 1: Klienti chápou sociálního kurátora spíše jako partnera, pomocníka v jejich nesnadné situaci, než jako direktivního úředníka. K této hypotéze se vztahují otázky č. 7, 8, 9 dotazníku. Vyhodnocením a porovnáním výsledku 7. a 9. otázky poté zjistím, jak respondenti vnímali kurátora před první návštěvou a kolik z nich změnilo po osobním setkání názor.

Vnímání sociálního kurátora před první návštěvou

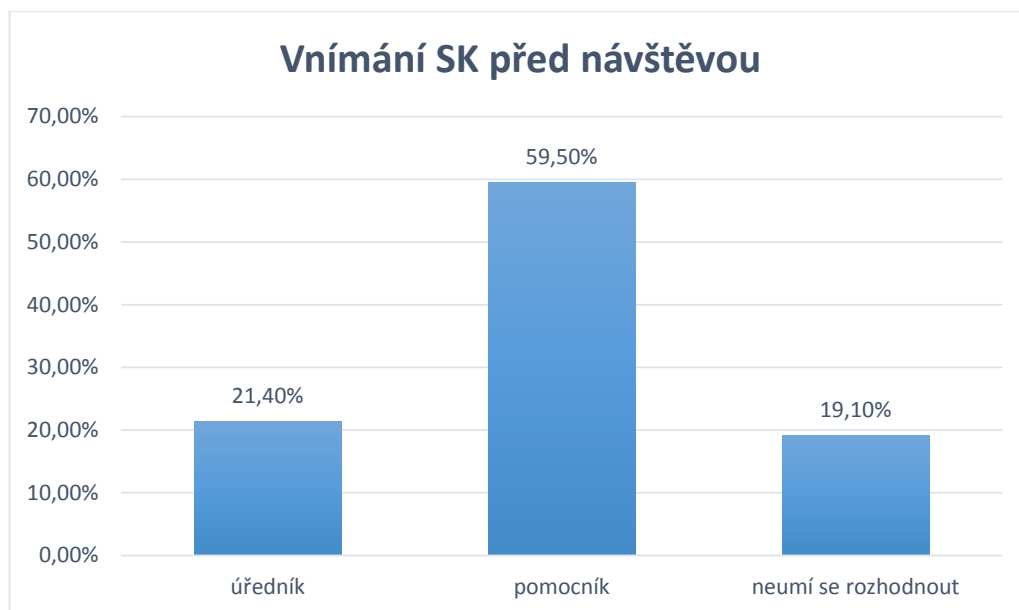
Pomocí této otázky jsem chtěla zjistit, co si o sociálním kurátorovi klienti mysleli před první návštěvou.

Otázka: Jak jste před první návštěvou vnímal(a) sociálního kurátora?

- jako úředníka, který mi bude něco nařizovat, nutit a kontrolovat mě,
- jako osobu, která mi je schopna pomoci, poradit v mé situaci,
- neumím se rozhodnout, střídalo se to.

První možnost zvolilo 9 klientů (21,4%), druhou si vybralo 25 klientů (59,5%) a 8 klientů (19,1%) se rozhodlo pro poslední možnost.

Graf 6 – Názor dotazovaných na sociálního kurátora před první návštěvou

Zdroj: vlastní šetření

Jak již bylo v této práci zmíněno – ve výkonu trestu nemá odsouzený příliš prostoru pro vyjádření vlastního názoru, tím méně pro nějakou vlastní aktivitu. Na všechny činnosti má přesně vymezený čas a musí se řídit tím, co mu dozorce či jiný zaměstnanec vězeňské služby „nařídí“. Lze tedy usuzovat, že respondenti, kteří zvolili první možnost, vnímají sociálního kurátora jako další instituci, která bude opět potlačovat jejich samostatný úsudek a nařizovat co, jak a kdy mají dělat.

Nejčastější odpovědí je vnímání sociálního kurátora jako osoby, která pomůže (tedy druhá možná odpověď). Z tohoto faktu můžeme naopak soudit, že většina odsouzených doufá, že je zde někdo, kdo je nebude brát jako společenský odpad, který ho obtěžuje. Ale bude je vnímat jako člověka s vlastními názory, postoji, potřebami. Bude ochoten je vyslechnout a poradit jim v jejich nelehké situaci.

Pokud se zamyslíme nad poslední možnou odpovědí v kontextu s výše uvedeným, je pochopitelné, že v části respondentů kolidoval „strach z úředníka“ s nadějí na pomoc a podporu. Myslím, že v této situaci by každý z nás doufal v lepší přístup (a nové možnosti) a zároveň se obával, aby nebyl stejný (ne-li horší) jako ten současný.

Řešení problému

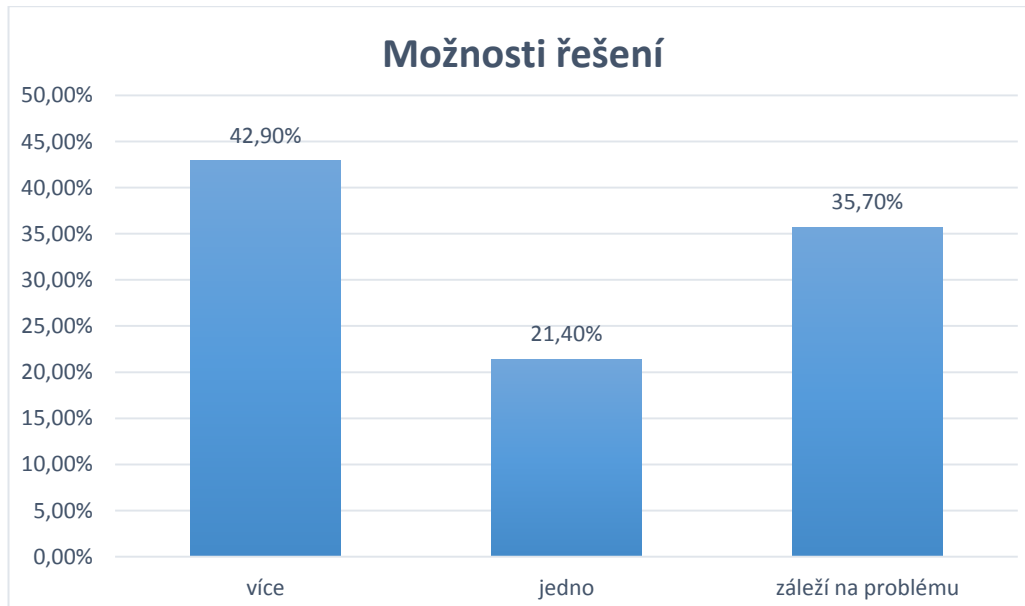
Otázka byla zaměřena na způsob, kterým kurátor nejčastěji řeší klientovy problémy. Respondenti vybírali opět ze tří odpovědí.

Otázka: Když se sociálním kurátorem řešíte nějaký Váš problém:

- rozebere jej s Vámi, navrhne několik možných postupů, rozhodnutí nechá na Vás,
- pouze Vás vyslechne a stroze sdělí, co máte udělat: situaci nijak detailně nerozebere a žádné další možnosti „řešení“ nenabídne,
- záleží na problému, se kterým se na něj obrátím.

První možnost odpovědi, kdy kurátor nabídne více řešení, zvolilo 18 klientů (42,8%). Druhou možnost s jedním navrženým řešením označilo 9 klientů (21,4%). 15 klientů (35,7%) uvedlo, že počet nabídnutých řešení závisí na problému, s kterým kurátora navštívili.

Graf 7 – Počet řešení problému předložených kurátorem

Zdroj: vlastní šetření

Mohli bychom říci, že uvedené možnosti vychází z předchozí otázky, resp. s ní úzce souvisí. Nejvíce klientů se setkává s otevřeným přístupem, kdy je kurátor vyslechne,

případně se ještě doptává a poté jim nabídne určité možnosti. Zda se klient pro některé z nich rozhodne či nikoliv, nechá zcela na něm. Respektuje, že jde o dospělou svéprávnou osobu. V mé praxi jsem se setkala s klienty, kteří se nakonec nerozhodli pro nic z toho, co jsem jim nabídla. Ale ocenili, že jsem jejich rozhodnutí respektovala a do ničeho je netlačila. Já za ně přece nenesu zodpovědnost.

Na „druhém místě“ je přístup kurátora, který kombinuje oba předešlé způsoby práce s klientem. Jsou situace, kdy můžeme klientovi nabídnout více východisek, ale jsou také situace, kdy je možné jen jedno východisko. Toto závisí na problému, s nímž se klient na kurátora obrátí.

Nejméně klientů se setkává s přístupem, kdy mu kurátor nabídne pouze jednu možnost. Použila bych zde termín „diktuje“, protože on jim v podstatě nadiktuje, co mají dělat, jak se mají zachovat. Evokuje to ve mně pocit vězení, resp. způsobu jednání s odsouzenými. Jistě budou klienti, kterým to vyhovuje, jelikož jsou na tento způsob jednání zvyklí. Náhlá možnost rozhodování o sobě samém, v některých lidech může vyvolávat stres či úzkost (o čemž jsem se zmiňovala v teoretické části práce). Nehledě na skutečnost, že jim může vyhovovat už jen to, že jejich problém vlastně řeší někdo jiný a oni sami nemusí vyvinout žádné úsilí.

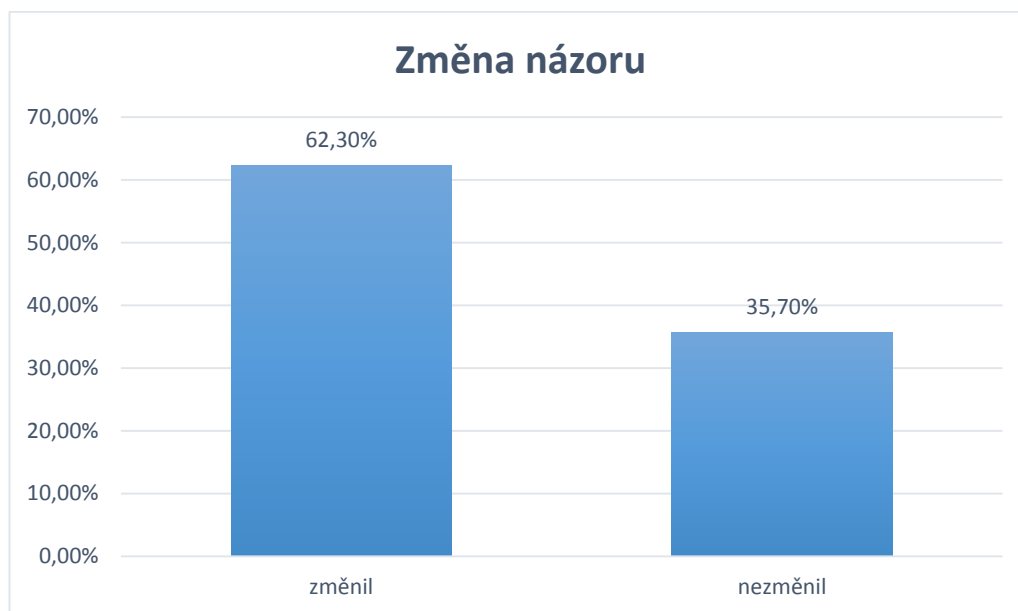
Na základě výše uvedeného si dovoluji tvrdit, že více než jinde, je zde nutné dodržovat individuální přístup ke klientovi. Nejde ani tak o problém, s kterým klient přichází, jako o to, jaký je klient. Zvládne se sám rozhodnout a vyvinout nějakou aktivitu? Pokud ano, tady jsou možnosti a je na vás, co zvolíte. Nezvládne? Nevadí, uděláme to tímto způsobem a já Vám s tím pomohu, pokud souhlasíte.

Názor na sociálního kurátora

Otázka č. 9 se zabývá názorem na sociálního kurátora, resp. tím, zda se po osobním kontaktu a začátku spolupráce klientovo mínění o sociálním kurátorovi změnilo. Jde o polootevřenou otázku. Nabídnuté odpovědi byly dvě, a sice že se názor nezměnil, nebo změnil. U varianty odpovědi „změnil“ měli klienti možnost uvést i jakým způsobem.

Po osobním kontaktu zůstal u 27 klientů (62,3%) názor nezměněn, zatímco 15 klientů (35,7%) jej změnilo.

Graf 8 – Změna názoru dotazovaného na sociálního kurátora po první návštěvě

Zdroj: vlastní šetření

Zda klient názor na sociálního kurátora změní či nikoliv, případně jakým způsobem, závisí podle mě na několika faktorech. Nejdůležitějším faktorem je, jestli máte nějaká očekávání. Pokud ano a ta nejsou nebo nemohou být naplněna, přichází zklamání. A s ním negativní hodnocení kurátora. Důležité také je, s čím přicházíte (s jakým problémem). Stává se, že klient v určité záležitosti vyhledá kurátora, avšak dozví se, že mu nemůže pomoci, neboť záležitost nespadá do kurátorovi kompetence. Nebo klientovi nemůže pomoci, protože klient nesplňuje určitá kritéria (např. u různých sociálních dávek). Někdy si kurátor a klient jednoduše lidsky „nesednou“, byť je to ze strany kurátora neprofesionální.

Samozřejmě jsou i opačné případy. Klient očekává chladného a strohého úředníka a je mile překvapen vstřícným jednáním. Může mít i obavy z neřešitelnosti své situace a zjistí, že je to celkem snadno řešitelné, a podobně.

Domnívám se, že důležitou roli při vytváření názoru na úředníky obecně hraje skutečnost, lidově řečeno, na koho narazíte. Máme potom tendence generalizovat (žádný kurátor pro mě nic neudělá, všechny blondýny jsou hloupé, atd...). Každý z nás s tím má zkušenost.

Dovolila bych si zde uvést některá slovní hodnocení uvedená v dotaznících. Mezi negativními bylo nejčastěji zmíněno, že:

- nikdy pro klienta nic neudělal, neporadil,...
- je to pouze úředník, který mu pomůže získat 1000,-Kč,
- má omezené pravomoci.

Zde se také vyskytovala často odpověď, kdy klienti uvádí, že se jejich mínění o sociálním kurátorovi se změnilo pouze částečně (v něčem ano, v něčem ne).

Pozitivních hodnocení bylo více. Mezi nejčastější patří:

- velmi dobrý krok do budoucnosti, spolupráce se vyplatí zejména v začátcích,
- občas může pomoci,
- už z něj nemám obavy,
- snaží se mi pomoci.

Často bylo také uvedeno, že se klientovo smýšlení o kurátorovi změnilo k lepšímu.

Shrnutí

Verifikace hypotézy proběhla porovnáním výsledku sedmé a deváté otázky. Před první návštěvou vnímalo sociálního kurátora pozitivně celkem 25 respondentů, negativní názor mělo 9 klientů a 8 se neumělo rozhodnout (viz. otázka č. 7). Po osobní návštěvě, resp. po začátku spolupráce s kurátorem, změnilo názor 9 respondentů na pozitivní (z toho 5 z původních 9 negativních a 4 z původních 8 nerozhodnutých). V negativní změnilo názor 4 respondenti z původních 25 pozitivních. Tedy sečetla jsem $(25-4) + (9-5) + (8-4)$. Z toho vyplývá, že celkem 30 respondentů vnímá kurátora po začátku spolupráce pozitivně a pouze 8 negativně. Čtyři respondenti se nadále neuměli rozhodnout. Rovněž z výsledku osmé otázky je patrné, že nejvíce klientů se setkala s kurátorem, který jim možnosti nabídl, jejich rozhodnutí respektoval a do ničeho je netlačil. Tedy hypotéza H1 je **p o t v r z e n a**.

5.4.2 Verifikace hypotézy č. 2

K verifikaci druhé hypotézy, která zní: “Pro klienty, kteří vnímají svého kurátora jako nedirektivního, jsou jeho služby dostupnější a lépe pokrývají jejich potřeby.“, využijeme výsledků otázek č. 10 – 12.

Možnost návštěvy

Může klient navštívit sociálního kurátora i mimo úřední dny, pokud se s ním dohodne? Nebo je možné za ním přijít pouze ve stanovenou úřední dobu? Na to respondenti odpovídali v 10. otázce.

Otázka: Kdy můžete sociálního kurátora osobně navštívit?

- pouze v úřední dny
- po domluvě i mimo úřední dny

Pouze v úřední dny může sociálního kurátora navštívit 20 klientů (47,6%). V případě, že se předem domluví, má 22 klientů (52,4%) možnost navštívit kurátora i mimo úřední dny.

Graf 9 – Doba možných návštěv sociálního kurátora

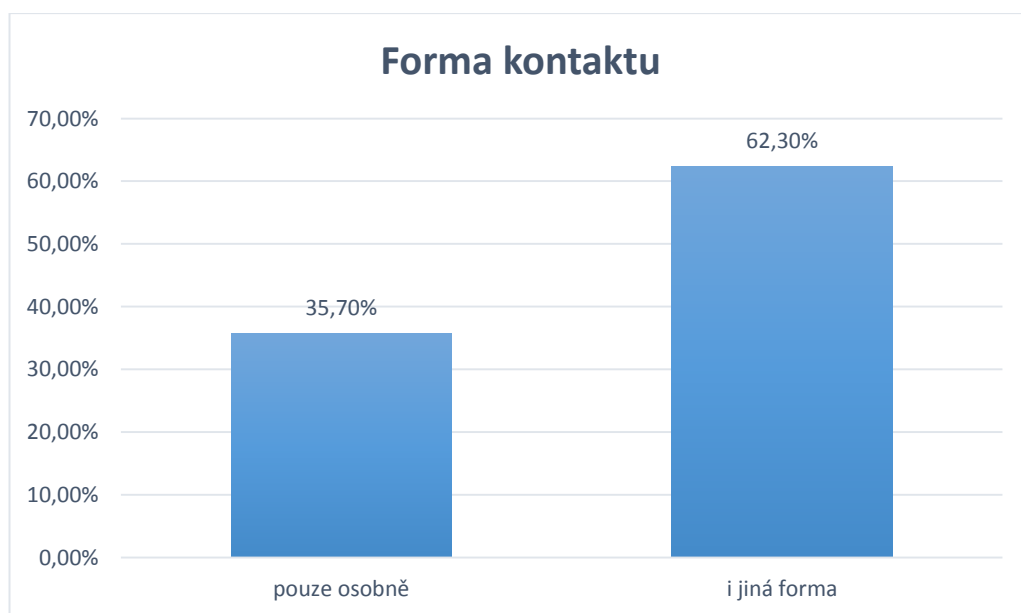
Zdroj: vlastní šetření

Podle mého názoru, by měl být kurátor v rámci postpenitenciární péče klientovým „pomocníkem“. Má-li tuto funkci plnit, je nutné, aby byl klientovi k dispozici i mimo úřední dny. Je možné namítnout, že tuto dobu má kurátor vymezenou pro práci „v terénu“. Já se však domnívám, že by mělo být možné sejít se na základě předchozí domluvy i mimo úřední den. Zejména, jde-li o urgentní problém. Ano, můžeme klienta v době mimo úřední dny odeslat např. do některé poradny či k sociální pracovníci v azylovém domě. Musíme mít však na paměti, že klient se na kurátora obrací s důvěrou, která byla mnohdy pracně budována. Tímto gestem bychom ji mohli nenávratně ztratit. Také je třeba brát ohled na skutečnost, že kurátor klientovy problémy a „poměry“ zná, tudíž je schopen situaci celkově lépe posoudit a navrhnout další vhodné kroky. Na tuto otázku navazuje otázka následující.

Forma kontaktu

Účelem bylo vypátrat, jestli vůbec mají klienti možnost jiného způsobu kontaktu, než jen osobní návštěvu (např. email, telefon, apod.). Na výběr měli opět ze dvou variant: „ano“, kterou zvolilo 27 dotázaných (62,3%). Analogicky je druhou variantou odpovědi „ne“. Tu zaškrtnulo 15 klientů (35,7%).

Graf 10 – Forma kontaktu dotazovaného s kurátorem

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka přímo souvisí s otázkou předchozí. Pokud má klient možnost kontaktovat kurátora pouze osobně, bylo by vhodné, aby mu kurátor nabídl v naléhavých případech možnost osobní návštěvy i mimo úřední dny. Mnoho klientů je rádo, že mají finanční prostředky na jídlo a ubytování. Není tedy v jejich silách pořídit si mobilní telefon, o internetu nemluvě. Považuji tedy i za projev profesionality vyjít klientovi do jisté míry vstříc.

Jestliže klient má možnost kurátora kontaktovat telefonicky i emailem, domnívám se, že postačí, bude-li kurátor dostupný na služebním „mobilu“ či mailu. Jde o to, aby měl klient případně možnost zkonzultovat svůj problém. Setkala jsem se s kurátory, kteří po skončení pracovní doby služební telefon vypnuli, ale i s takovými, kterým klient mohl bez problémů zavolat i o víkendu. Je nutné respektovat i osobní volno kurátora. Záleží pouze na něm, jak si možnost kontaktu v době volna určí.

Kompetence

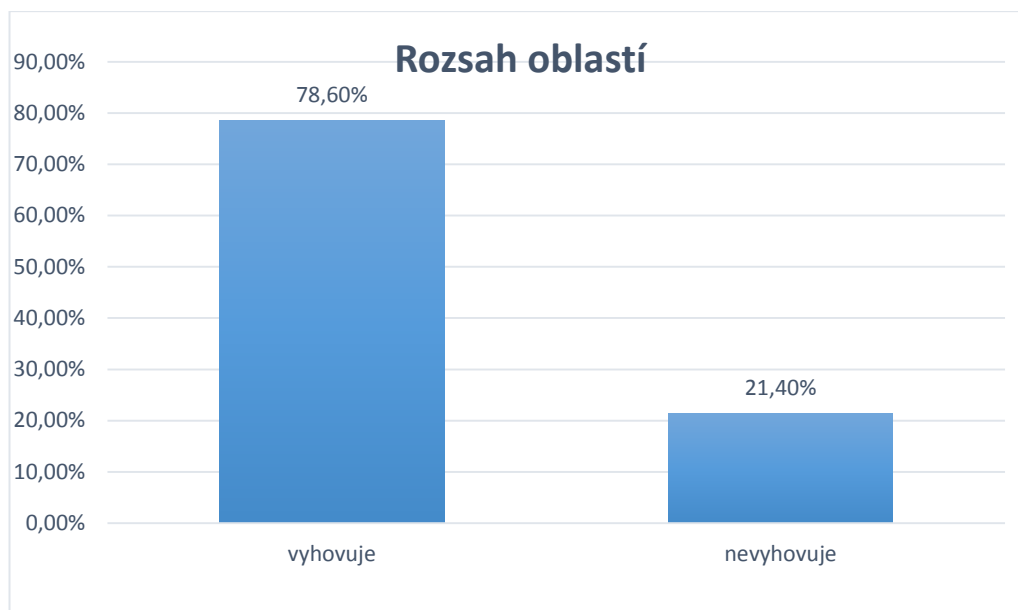
Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda klientům vyhovuje rozsah oblastí, s nimiž se mohou na kurátora obrátit. V případě, že jim nevyhovuje, měli možnost uvést, co by uvítali. Jde tedy o polootevřenou otázku.

Otázka: Vyhovuje Vám rozsah oblastí, s nimiž se můžete na sociálního kurátora obrátit? Pokud ne, co byste uvítal(a)?

- ano, vyhovuje
- ne,

Celkem 33 klientů (78,6%) uvedlo, že jim rozsah oblastí vyhovuje. Nevyhovuje pouze 9 klientům (21,4%).

Graf 11 – Spokojenost dotazovaných s rozsahem kompetencí sociálního kurátora

Zdroj: vlastní šetření

Nejčastější činnosti, které s touto skupinou klientů kurátor vykonává, byly již podrobně popsány, a to ve třetí kapitole této práce. Dovolím si je však ještě stručně zopakovat: zprostředkování bydlení, sociálních dávek, zaměstnání, kontaktu s rodinou, pomoc při vyřízení dokladů, pomoc s dluhy a doprovod při jednání na úřadech. Část klientů, kteří označili tento rozsah za nevyhovující, nejčastěji uváděli, že by ocenili větší možnosti v oblasti bydlení a práce. Nespokojenost vyjádřili zejména se šířkou nabídky ubytování – azylový dům nebo levná ubytovna. Dá se to pochopit. Stabilní bydlení a práci lze považovat za dobrou startovací pozici, která velmi snižuje riziko recidivy.

Někteří respondenti zde uvedli, že postrádají u kurátora „sociální“ kompetence. Konkrétně by uvítali větší ochotu pomoci, lidský přístup či projev zájmu. Jsem si jista, že to jsou faktory, které mohou pozitivně ovlivnit kvalitu vztahu mezi klientem a kurátorem.

Shrnutí:

V obecné rovině, že jsou služby kurátora většímu počtu klientů dostupnější. Jak je patrné z výsledků, převazují klienti, kteří mohou svého kurátora navštívit i mimo úřední dny, mají možnost jej kontaktovat i jiným způsobem a jsou spokojeni i s rozsahem oblastí. Abych však mohla přesněji ověřit druhou hypotézu, rozdělila jsem si dotazníky na dvě části. Podle toho, zda respondent po osobní návštěvě vnímal kurátora negativně, či pozitivně. Z toho jsem zjistila, že z 30 pozitivně vnímajících respondentů může kurátora navštívit mimo úřední dny 18 respondentů. 24 respondentů má možnost kurátora kontaktovat i jiným způsobem, než osobně. A 27 respondentů uvedlo, že jim vyhovuje rozsah kurátorových kompetencí. Naproti tomu z 9 negativně vnímajících respondentů jej mohou mimo úřední dny navštívit čtyři. Rovněž pouze 4 mají možnost jiné formy komunikace a jen pěti vyhovuje rozsah kompetencí. Zbývající 4 nerozhodnuté jsem vynechala. Z těchto výsledků je zcela evidentní, že pro klienty, kteří vnímají kurátora jako nedirektivního, jsou jeho služby dostupnější a lépe pokrývají jejich potřeby. Tedy hypotéza H2 je také **p o t v r z e n a**.

5.5 Výsledky doplňujících otázek dotazníku

Takzvané doplňující otázky byly do dotazníku zařazeny pro dokreslení poměrů. Zopakují, že jde o otázky č 5, 6 a 13, které se týkají začátku spolupráce se sociálním kurátorem, případně spolupráce s jinou organizací v rámci postpenitenciární péče.

Nalezení sociálního kurátora

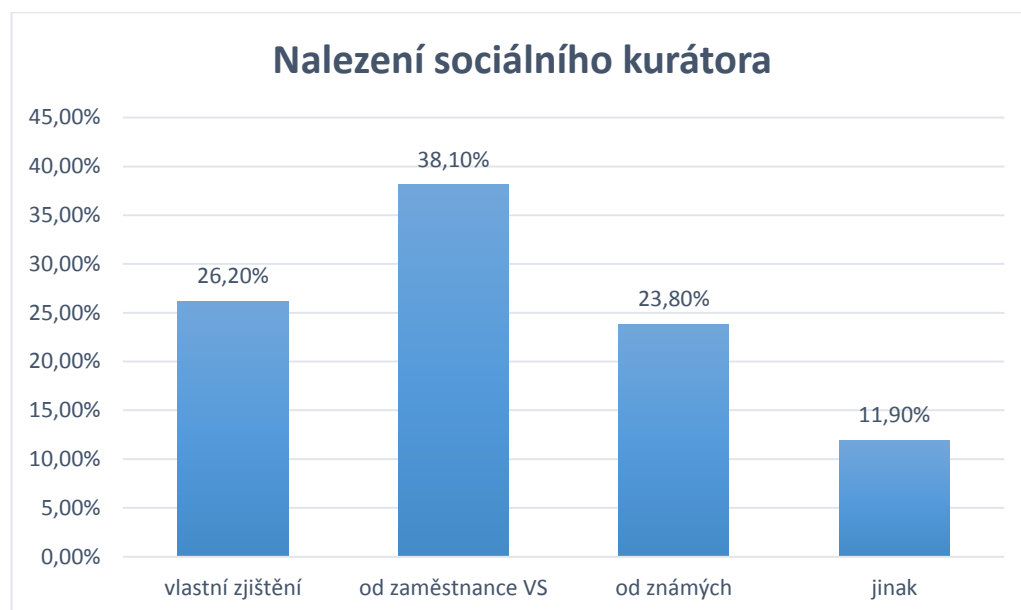
V této otázce mě zajímal způsob, jakým se klienti o sociálním kurátorovi dozvěděli.

Na výběr měli ze čtyř možných odpovědí:

- vlastní zjištění,
- ve výkonu trestu od zaměstnance vězeňské služby,
- od známých,
- jinak..... (zde mohli doplnit jak).

Na základě vlastního zjištění se o kurátorovi dozvědělo 11 klientů (26,2%). Druhou možností, tedy od zaměstnance vězeňské služby, zvolilo 16 klientů (38,1%). 10 klientů (23,8%) uvedlo, že se o sociálním kurátorovi dozvěděli od známých. Jiným způsobem se o existenci sociálního kurátora dozvědělo 5 klientů (11,9%).

Graf 12 – Způsob nalezení sociálního kurátora

Zdroj: vlastní šetření

Díky vlastní praxi se domnívám, že druhá možná varianta odpovědi, tedy že se o sociálním kurátorovi dozvěděli od zaměstnance vězeňské služby, byla nejčastěji volena proto, že každý, kdo žádá o podmíněné propuštění, vyplňuje jednoduchý formulář - dotazník. Ten obdrží prostřednictvím svého vychovatele a po vyplnění mu jej opět vrátí. Jedním z dotazů je i to, zda si odsouzený přeje o případném propuštění informovat sociálního kurátora. Zároveň může uvést i kontakt na sociálního kurátora, s nímž již spolupracují. Velmi často se mi stávalo, že za mnou odsouzení chodili a ptali se, kdo je sociální kurátor a co pro ně může udělat, neboť o něm nikdy neslyšeli. Mám tedy za to, že „neznalost“ je příčinou toho, proč je druhá odpověď nejvíce procentuálně zastoupena.

Na základě vlastního zjištění se o sociálním kurátorovi dozvídají nejčastěji ti, kteří žádají dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi. Ty jsou poskytovány Úřadem práce České republiky, odkud jsou žadatelé velmi často odesíláni právě k sociálnímu kurátorovi. Důvodem je účinnější sociální práce, neboť se předpokládá, že sociální kurátor dokáže lépe odpovídat na jejich problémy.

Jako třetí se umístila odpověď „od známých“. Jelikož je obecně povědomí o sociálním kurátorovi a jeho práci malé, domnívám se, že tito „známí“ se již do kontaktu s ním dostali.

Nejméně respondentů zvolilo variantu odpovědi „jinak“. Zde mohli doplnit jakým jiným způsobem, než bylo nabídnuto v předchozích možnostech, se o sociálním kurátorovi dozvěděli. Všichni, kteří zaškrtnuli tuto odpověď, zároveň shodně uvedli, že je kontaktovala sama kurátorka, když byli ve výkonu trestu. S tímto způsobem kontaktování klientů, kdy odsouzeného osloví kurátor a nabídne mu své „služby“, jsem se v praxi také setkala. Bohužel ne všichni kurátoři tento postup praktikují. I kdyby této nabídky odsouzený nevyužil hned, je pro něj, myslím, důležité, že se má v případě potřeby na koho obrátit (bez ohledu na to, zda zrovna je či není ve výkonu trestu).

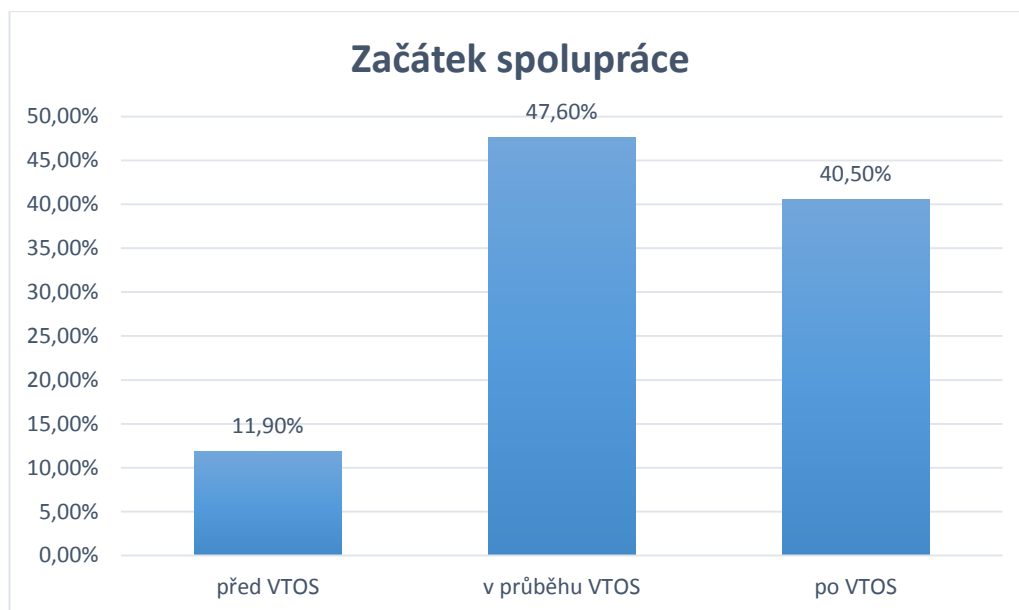
Začátek spolupráce

V šesté otázce se klienti odpovídali, kdy začali s kurátorem spolupracovat:

- spolupracovali jsme již před výkonem trestu odnětí svobody,
- začali jsme spolupracovat průběhu výkonu trestu odnětí svobody,
- kontaktoval jsem jej až po výkonu trestu odnětí svobody.

Dle získaných dat spolupracovalo s kurátorem před výkonem trestu 5 klientů (11,9%), v průběhu trestu s ním začalo spolupracovat 20 klientů (47,6%) a po výkonu trestu jej kontaktovalo 17 klientů (40,5%).

Graf 13 – Období začátku spolupráce dotazovaných s kurátorem

Zdroj: vlastní šetření

Jak je vidět v grafu, nejčastěji klienti navázali kontakt s kurátorem v průběhu výkonu trestu. Je to celkem logické. Pokud se odsouzený nevrací k rodině, je třeba řešit praktické záležitosti. Jde zejména o ubytování. To je nutné zajistit s předstihem, protože je v podstatě nemožné získat v den propuštění místo v azylovém domě či v levnější ubytovně. Kurátor se také může připojit k žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění. Tato možnost je odsouzenými vnímána velmi kladně, proto také někteří z nich kontaktují kurátora čistě účelově – ze strany klienta v tomto případě dochází velmi brzy k ukončení spolupráce. Pokud byl propuštěn, navázání kontaktu účel splnilo a pokud propuštěn nebyl, také není důvod nadále s kurátorem spolupracovat.

Po výkonu trestu byla procentuálně druhá nejčastější odpověď. V této době navází spolupráci s kurátorem častokrát na doporučení někoho jiného. Ať už jsou to známí, nebo nějaká instituce. Velmi často odešlou klienta ke kurátorovi z úřadu práce, kde byl žádat o dávky nebo se zaregistrovat jako uchazeč o zaměstnání. Mnoho klientů, kteří přišli „na doporučení“ jiné instituce, až při této osobní návštěvě zjišťuje, kdo je vlastně sociální kurátor a co pro ně může udělat.

Nejméně respondentů spolupracovalo již před výkonem trestu. Většinou spolu dlouhodobě řeší různé jiné klientovy problémy (např. exekuce, problémy spojené s užíváním drog, atd.) a výkon trestu lze chápat jako jejich „vyvrcholení“. Někteří zůstanou s kurátorem v kontaktu i během výkonu trestu, jiní kontakt přerušují a kurátora opět vyhledávají až po propuštění.

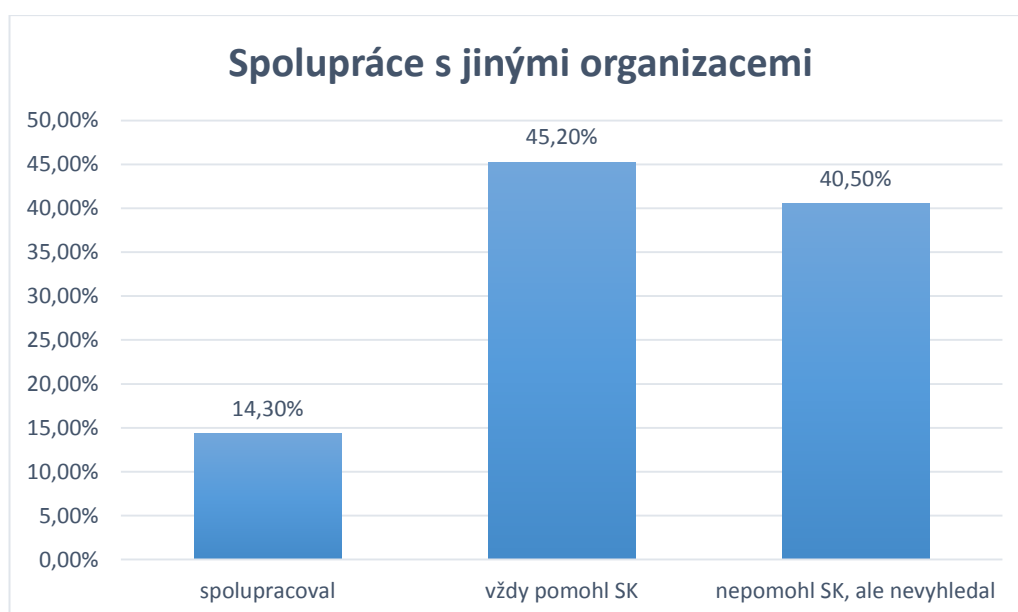
Nutno podotknout, že klienti, kteří kurátora vyhledají sami, jsou velmi často motivováni ke změně a v rámci sociální práce se s nimi pracuje nejlépe.

Spolupráce s jinými organizacemi

V poslední otázce jsem, zda klientů ptala, zda v případě, kdy jim kurátor nepomohl, spolupracovali i s jinými organizacemi, které nabízí pomoc osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody.

Volit mohli z těchto odpovědí: „ano spolupracoval“ (zde měli možnost doplnit s jakou organizací a co s ní řešili), kterou vybralo 6 klientů (14,3%). Dále „ne, kurátor mi zatím vždy pomohl“, pro níž se rozhodlo 19 klientů (45,2%) a „ne, i když mi kurátor nepomohl, jinou organizaci jsem nevyhledal“ uvedlo 17 klientů (40,5%).

Graf 14 – Spolupráce dotazovaných s jinými organizacemi v rámci postpen. péče

Zdroj: vlastní šetření

Domnívám se, že výsledné hodnoty u této otázky jsou zapříčiněny nedůvěrou klientů v instituce obecně. Pokud s klientem navážeme dobrý vztah a on uvidí náš zájem mu v jeho nelehké situaci pomoci, je to nejlepší pozice pro budoucí sociální práci s ním. Někdy se bohužel kurátor dostane do situace, kdy klientovi z nějakého důvodu nemůže s problémem, s nímž přichází, pomoci. Může mu však doporučit, případně předat kontakt, na instituci, kde mu jsou schopni odborně poradit. Některé klienty může tento „neúspěch“ odradit či demotivovat, že žádnou další organizaci nevyhledají. Myslím si, že řešením je například to, když do dané organizace zavoláme, vysvětlíme jim problém a přímo klientovi domluvíme schůzku. U nás sice „nepochodil“, přesto však vidí, že se mu snažíme pomoci.

Ti, kteří s jinou institucí spolupracovali, uvedli tyto organizace:

- úřad práce (zaměstnání),
- Rubikon (dluhovému poradenství),
- Sananim (drogové závislosti a práce),

příčemž nezisková organizace Rubikon centrum byla zmíněna 2x, nezisková organizace Sananim 3x a úřad práce 1x.

5.6 Závěr výzkumné části

Provedeným výzkumem jsem dospěla ke zjištění, že největší procento respondentů se o sociálním kurátorovi dozvídá od zaměstnanců vězeňské služby. Téměř polovina s ním začíná spolupracovat během výkonu trestu odnětí svobody a přibližně stejný počet po výkonu trestu odnětí svobody. Nejvíce dotázaných vnímá před první návštěvou sociálního kurátora jako osobu, která jim je schopna pomoci a poradit. Svůj názor na sociálního kurátora změnila po první návštěvě jen třetina respondentů. Pro více než polovinu dotázaných je možné navštívit kurátora i mimo úřední dny a pro téměř dvě třetiny je dostupný i jinak než pouze osobní návštěvou. Téměř čtyřem pětina vyhovuje rozsah kompetencí, kterými sociální kurátor disponuje. Dvě pětiny dotázaných uvedli, že jim kurátor nikdy nepomohl, ale jinou organizaci nevyhledali. Další dvě pětiny však uvedli, že jinou organizaci nevyhledali, protože jim kurátor vždy pomohl. Hypotéza H1 byla potvrzena, neboť po první návštěvě byl vnímán

30 dotázanými jako osoba, která je jim schopna pomoci a poradit v jejich situaci. Pouze 12 dotázanými byl vnímán jako úředník, který jim nepomůže.

Hypotéza H2 byla také potvrzena. Z 30 respondentů, kteří vnímají kurátora pozitivně, je pro 18 dostupný i mimo úřední dny, 24 jej může kontaktovat i jinak než jen osobně a 27 dotázaných uvedlo, že jim vyhovuje rozsah oblastí, s nimiž se mohou na sociálního kurátora obrátit. Zatímco z 9 negativně vnímajících je pro 4 dostupný mimo úřední dny. Dále 4 nemají jinou možnost než osobní návštěvu a rovněž pro 4 respondenty je rozsah oblastí nevyhovující.

6 Návrhy pro praxi

V této části práci si dovoluji zmínit několik postřehů, které se týkají nedostatků v systému postpenitenciární péče. Zde vycházím nejen ze svých zkušeností, ale zejména ze zkušeností klientů. Spolu s těmito „nedostatky“ uvedu své návrhy pro zlepšení praxe. Mám za to, že uskutečnění jejich alespoň částečné změny by výrazně přispělo k vyřešení problému, kterým se v diplomové práci zabývám.

Ti, o nichž zde budu hovořit, si „odseděli“ výrazně delší tresty. Díky tomu přišli o přátele, často o rodinu. Jejich jediným majetkem je to, co mají na sobě a v tašce. Co se týká peněz, je to v podstatě „pár korun“. Nevěří lidem, bojí se postranních pohledů, stydí se. Jsou zvyklí o vše pokorně žádat. Roky to dělali, žádali naprosto o všechno – návštěva knihovny, lékaře, vydání osobních věcí z oděvního skladu, ... Roky za ně o nich rozhodoval někdo jiný. Byť se to nezdá, často jim chybí normální sebevědomí. Vše, s čím si neví rady, nebo tomu odvykli (ve smyslu mezilidských vztahů a komunikace), suplují pózou. Celý trest měli nasazenou masku – agresor, suverén, hlupák, flegmatik, atd. Ale jedno mají společné. Nedůvěru, možná až averzi, vůči úředníkovi, který sedí na druhé straně stolu. Jsou připraveni na kolotoč „když budete...,tak...“. Avšak s nejistým výsledkem. Nehledě na fakt, že vůbec neví, oč mohou žádat a co pro to mohou udělat.

Vesměs chtějí dvě věci. Bydlení a práci. Bydlení – ne ubytovnu (o tom dále). **Práci** – v podstatě jakoukoliv, aby měli pravidelný měsíční příjem a nebylo jim vše „exekučně zabaveno“. Pokud měli štěstí, pracovali ve vězení za velmi nízký plat. Věděli, že to tak musí být. Navíc ve výkonu trestu je práce obrovská výhra. Ale pracovat „na svobodě“ a nechat si x-let brát většinu platu? Jsem si jistá, že vidina životního minima, jakožto odměna za odpracování klasické pracovní doby, nikoho pozitivně nemotivuje. Ano, dluhy je potřeba hradit. Ale měla by zde být nastavena hranice tak, aby mohli žít normální život (např. max. 30% z hrubé mzdy). Problémem je i skutečnost, že se záznamem v rejstříku trestů je čím dál těžší najít práci i v dělnických profesích (o čemž jsem psala v teoretické části práce). Mám za to,

že by ke zlepšení situace napomohlo, kdyby byl na každém pracovišti úřadu práce speciální pracovník, který by se v rámci agendy zaměstnávání věnoval výhradně osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody. Případně vznik většího počtu, tzv. sociálních firem zaměřených na tuto skupinu uchazečů o zaměstnání.

Dalším problémem je tzv. **místní příslušnost**. Myslím, že by pro snížení rizika recidivy bylo účelné, kdyby se propuštění nemuseli vracet do místa trvalého bydliště. Mnoho propuštěných se tam z různých důvodů vracet nechce. Velmi častým důvodem je, že nechtějí potkat „staré známé“, s nimiž páchali trestnou činností, neboť se obávají, aby časem nepodlehli jejich „svodům“. Chtějí začít na novém místě znovu. Bohužel veškeré záležitosti týkající se úřadů (doklady, registrace na úřadě práce,...) musí prvotně řešit v místě trvalého bydliště.

Velmi výhodné pro další spolupráci je **navázání kontaktu** s klientem již ve výkonu trestu. Pravidelně je z pozice sociálního kurátora navštěvovat. Vštípit jim, že kurátor není „kamarád“, ani protivník, ale osoba, která jasně vymezí, co lze, co nikoliv a za jakých podmínek. Pokud něco klientovi přislíbí, měl by to splnit – profesionálně, transparentně a bez zbytečných průtahů, odkladů.

A právě **rychlost vyřízení** je myslím velmi podceňována. Domnívám se, že k rychlejšímu vyřízení by pomohla užší spolupráce mezi jednotlivými organizacemi, resp. úřady. Přínosná by jistě byla také návštěva příslušného úřadu kurátorem (např. na úřadě práce), neboť osobní komunikace je často velmi efektivní.

Nakonec se dostávám k **bydlení**. My jdeme večer po práci domů. Ale ten „propuštěnec“ neví „kam se vrátit“. Žádný azylový dům nebo ubytovna nemohou nahradit místo, které považujeme za domov. Kde se cítíme dobře a bezpečně a máme soukromí. Pokud má vážně hodně štěstí, pak má kamaráda (nebo známého), který ho u sebe nechá bydlet do doby, než je schopen se postavit na vlastní nohy. Ale většina je bez něj. Proto je tak důležitý čas, resp. rychlost. Protože máte-li bydlení a práci, můžete budovat dál. K tomu by bezpochyby stačil malometrážní byt určený k sociálnímu bydlení. Ale bez toho, je to cesta zpátky do pekel. A tam už žádný úředník nepomůže...

Závěr

V rámci postpenitenciární péče působí v České republice mnoho subjektů. Jedním z nich je sociální kurátor. Tématem diplomové práce je jeho role v postpenitenciární péči. Jejím prostřednictvím jsem se snažila ozřejmit práci sociálního kurátora s klienty propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody.

V teoretické části diplomové práce jsem se vymežila postpenitenciární péči, jakožto druh sociální práce s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, která přispívá k jejich reintegraci do společnosti. Dále jsem se podrobněji zabývala postavením sociálního kurátora v systému poskytované péče, vymezením jeho činností, kompetencemi, metodami práce s cílovou skupinou. Rovněž jsem charakterizovala skupinu klientů, kteří byli propuštěni z výkonu trestu. Snažila jsem se vymezit jejich společné znaky a popsat nejčastější problémy, které s kurátorem řeší. Zmínila jsem též některé další subjekty, s nimiž sociální kurátor v rámci postpenitenciární péče nejčastěji spolupracuje, a způsob spolupráce popsal.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak klienti vnímají sociálního kurátora. Zda jako rádce, pomocníka, nebo jako direktivního úředníka. Tohoto cíle se podařilo dosáhnout za pomoci standardizovaného dotazníku. Zjistila jsem, že většinou klientů je sociální kurátor vnímán pozitivně. Tento pozitivní náhled se ale projevil až po osobní návštěvě kurátora. Druhým důležitým zjištěním bylo, že pro převažující část klientů jsou služby kurátora dobře dostupné a pokrývají jejich potřeby. Potvrdily se tak obě hypotézy, které z cíle vycházely.

Přestože je sociální kurátor, jakožto jeden ze subjektů postpenitenciární péče v České republice, klienty vnímán pozitivně, domnívám se, že kdyby mezi jednotlivými subjekty existovala užší spolupráce, mohla by být jeho práce mnohem efektivnější.

Co ale považuji za klíčový problém, je zaměstnatelnost propuštěných. Vysoké procento z nich se po propuštění chce zapojit do „pracovního procesu“ (hovořím nyní

o těch, kteří mají skutečný zájem pracovat). Pokud mají rodinu, chtějí jí být prospěšní; pokud ne, chtějí prostě jen žít normálně, jako my ostatní. Avšak získat práci je pro člověka se záznamem v rejstříku trestů téměř nadlidský úkol. Mám za to, že ačkoli se tato společnost tváří jako velmi humánní a tolerantní, je v tomto ohledu nadmíru diskriminační. Jak jsem již v této práci zmiňovala, setkala jsem se tím, že bylo třeba čistého rejstříku i na uklízečské či metařské pozice. Jsem přesvědčena, že dokud budeme na trhu práce praktikovat přístup „člověka se záznamem už jen z principu nechci“, nemůžeme se poté divit, že se z určitého zoufalství a nouze opět vrátil k trestné činnosti. S čímž také úzce souvisí vysoké procento recidivy, které v České republice dlouhodobě je.

Tato práce by mohla sloužit jako určitý „manuál“ pro začínající sociální kurátory. Rovněž by mohla být zdrojem informací o postpenitenciární péči pro laickou veřejnost a potencionální klienty sociálních kurátorů.

Jsem si vědoma, že téma postpenitenciární péče jako takové je velmi široké a v této práci, zaměřené na činnost sociálního kurátora, je mohu obsáhnout pouze částečně.

Seznam použité literatury

Monografie:

1. CRIGHTON, David A. a Graham J. TOWL. *Psychology in prisons*. Second edition. Oxford: Blackwell publishing, 2008.,306 s. ISBN 978-1-4051-6010-0
2. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0
3. ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. IN: ÚZ: Sociální zabezpečení 2016. Olomouc: Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-155-8
4. ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: ÚZ: Sociální zabezpečení 2016. Olomouc: Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-155-8
5. ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. IN: ÚZ: ÚZ: Sociální zabezpečení 2016. Olomouc: Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-155-8
6. DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, ISBN 978-80-7368-628-4
7. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.

8. FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 1. Překlad Petr Bakalář. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6.
9. CHYTIL, Oldřich. Význam terapeutického vztahu v postpenitenciární péči. In: *Delikvence, kriminalita a sociální práce: sborník ze 4. konference sociálních pracovníků v České republice*. Editor Věra Novotná. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1994. ISBN 80-85529-0804
10. MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální a postpenitenciární péče*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, 80 s. ISBN nemá
11. NANDA, Serena, WARM, Richard L.. *Cultural Anthropology*. Belmont: Thomson Learning, Ltd., 2007. ISBN 0-534-61706-9.
12. NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, 140 s. ISBN 80-7179-177-6
13. NOVOTNÁ, Eliška. *Lokální ankety*. vyd. 1. Jindřichův Hradec: Oeconomica, 2008. ISBN 80-245-0829-X.
14. SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II – Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec, Technická univerzita, 2007, ISBN nemá
15. SRNEC, Jan. *Strategie a metody psychosociálního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2006. ISBN nemá
16. ŠAROCH, Václav. Rizika v práci sociálního kurátora. In: GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 560 s., ISBN 978-80-7368-627-7

17. TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5
18. VOŇKOVÁ, Jiřina. *Sociální prevence ano či ne?*. Bratislava: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Bratislava pobočka Praha, 1992, ISBN 80-7138-075-X

Internetové zdroje:

1. ČESKO. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody [cit.2014-12-03]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169
2. Doplatek na bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>
3. HRUBÁ, Lucie. Historie sociální péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na Ostravsko a okolí [online]. 2012, [cit. 2014-09-03]. Diplomová práce. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Marie Špiláčková. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/fkwvzw/>>
4. JANIČKOVÁ, Hana. *Klient v sociálních službách v konfliktu se zákonem*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, a.s., 2014, [cit.2015-03-29]. Dostupné z: www.benepal.cz/files/project_5_file/klient-v-konfliktu.pdf

5. KÝR, Aleš. Historie vězeňství. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-09-03]. Dostupné z: www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi
6. KÝR, Aleš. Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů. *Historická penologie* [online]. 2008, s. 1-20 [cit. 2014-09-03]. Dostupné z:
http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%penologie/2008/hp_2008_02.pdf
7. Mimořádná okamžitá pomoc. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>
8. Poslání a cíle Probační a mediační služby. *PMS - Probační a mediační služba České republiky: O nás* [online]. ©2002-2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: www.pmscr.cz/o-pms/
9. Příspěvek na živobytí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Integrovaný portál MPSV* [online]. 6.1.2015 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>

Přílohy

Příloha č. I

Dotazník – Vaši odpověď prosím pro lepší přehlednost označte křížkem. V případě opravy odpovědi, která je neplatná, c e l o u škrtněte.

1. Jaký je Váš věk?

- 18-30
- 31-50
- 51 a více

2. Jaké je Vaše nejvyšší vzdělání?

- ZŠ
- SOU
- SŠ
- VŠ

3. Pohlaví?

- žena
- muž

4. Kolikrát jste byl(a) ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“)?

- 1 - 2x
- 3 - 4x
- 5 a vícekrát

5. Jak jste se o sociálním kurátorovi dozvěděl(a)?

- vlastní zjištění
- ve výkonu trestu od zaměstnance vězeňské služby
- od známých
- jinak

6. Kdy jste začal(a) spolupracovat se soc. kur.?

- spolupracovali jsme již před VTOS
- začali jsme spolupracovat v průběhu VTOS
- kontaktoval jsem jej až po VTOS

7. Jak jste před první návštěvou vnímal(a) sociálního kurátora?

- jako úředníka, který mi bude něco nařizovat, nutit a kontrolovat mě
- jako osobu, která mi je schopna pomoci, poradit v mé situaci
- neumím se rozhodnout, střídalo se to

8. Když se sociálním kurátorem řešíte nějaký Váš problém:

- rozebere jej s Vámi, navrhne několik možných postupů, rozhodnutí nechá na Vás

- pouze Vás vyslechne a stroze sdělí, co máte udělat; situaci nijak detailně nerozebere a žádné další možnosti „řešení“ nenabídne
- záleží na problému, se kterým se na něj obrátím

9. Změnil se Váš názor na sociálního kurátora poté, co jste s ním začal(a) spolupracovat? Pokud ano, uveďte jak.

- nezměnil
- změnil,

10. Kdy můžete soc. kurátora osobně navštívit?

- pouze v úřední dny
- po domluvě i mimo úřední dny

11. Je pro Vás dostupná i jiná forma kontaktu soc. kurátora, např. mobilním telefonem či emailem?

- ano
- ne, mohu jej navštívit pouze osobně

12. Vyhovuje Vám rozsah oblastí, s nimiž se na sociálního kurátora můžete obrátit? Pokud ne, co byste uvítal(a)?

- ano
- ne,

13. Pokud jste někdy řešil(a) problém, s nímž Vám sociální kurátor nemohl pomoci, využil(a) jste služeb i jiných organizací, které nabízí pomoc lidem propuštěným z výkonu trestu? Pokud ano, prosím uveďte, v jaké záležitosti o jakou organizaci se jednalo.

- ano, spolupracoval jsem s, s nimiž jsem řešil(a).....
- ne, kurátor mi zatím vždy pomohl
- ne, i když mi kurátor nemohl pomoci, nevyhledal jsem jinou organizaci

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Kristýna Papírníková

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Postpenitenciární péče – role sociálního kurátora

Počet stran (bez příloh): 68

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 16

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových odkazů: 9

Vedoucí práce: Mgr. Alena Plocová

Rok dokončení práce: 2016

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Kristýna Papírníková

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Postpenitenciární péče – role sociálního kurátora

Vedoucí/opeňent* práce: Mgr. Alena Plocová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 67

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 27

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		X		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		X		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		X		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		X		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Jakým způsobem by bylo možné zefektivnit práci s klienty v oblasti postpenitenciární péče?
2. Považujete současné kompetence sociálního kurátora za adekvátní a dostačující?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomová práce pojednává o roli sociálního kurátora v oblasti postpenitenciární péče. Jedná se o práci teoreticko empirickou, kdy empirická část si klade za cíl zjistit, jakým způsobem klienti vnímají sociálního kurátora, a to prostřednictvím stanovených hypotéz.

Zpracování získaných dat, jakož i interpretace závěrů, je na dobré úrovni. Autorka, ač se v textu práce vyskytuje poměrně mnoho citací, prokázala schopnost pracovat s dostupnou literaturou, neboť práce obsahuje srovnání názorů jednotlivých autorů textů. Dále je patrný vlastní přístup autorky, kdy práce obsahuje vlastní zjištění, celkové zhodnocení a též doporučení pro praxi.

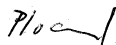
Počet kapitol se jeví jako poněkud strohý, avšak jejich obsah zcela vystihuje podstatu názvu jednotlivých kapitol. Po formální a stylistické stránce lze předkládanou diplomovou práci hodnotit jako velmi kvalitní.

Celkově práci hodnotím velmi dobře a doporučuji k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji/nedoporučuji***

Navrhovaná klasifikace: **velmi dobře**

Datum, podpis: V Praze dne 25. 8. 2016

Alena Plocová

*
nehodící se, škrtněte

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Kristýna Papírníková

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: **Postpenitenciární péče – role sociálního kurátora**

Oponent práce: PhDr. Hana Hejná

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 68

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 18

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přílenavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			x	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Jak hodnotíte nutnost souhlasu odsouzeného pro poskytnutí informace věznicí o jeho propuštění?
- 2) Jaké formy ochrany bezpečí kurátora při výkonu jeho pracovní činnosti by měly být nedílnou součástí výkonu odborné činnosti?
- 3) Jaké změny v systému postpenitenciární péče by z pohledu sociálního kurátora vedly k větší úspěšnosti prevence recidivy trestné činnosti?
- 4) Jaký rozdíl je mezi standardizovaným dotazníkem a tvorbou dotazníku ad hoc?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

DP se zabývá stále aktuálním tématem v oblasti sociální práce – postpenitenciární péči.

Je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část.

Autorka velmi srozumitelně v teoretické části vymezuje pojem postpenitenciární péče, obsah činnosti sociálního kurátora, jeho kompetence a popisuje cílovou skupinu postpenitenciární péče. Vhodně se zabývá také nebezpečím, které s výkonem sociální kurately souvisí (typy osobností klientů, práce v terénu, zdravotní ohrožení kurátora). Zde by bylo vhodné doplnění textu o možnosti eliminace těchto nebezpečí, včetně např. psychohygieny kurátora a supervize. Autorka toto zmiňuje pouze v jedné větě, přestože je z textu DP patrné, že by měla k tomuto co říci sama ze své praxe a o tématu má i teoretické znalosti. Autorka přehledně uvádí nejčastější úkony, které kurátor vykonává. Uvádí také další instituce, které s klienty sociálního kurátora pracují a se kterými kurátor spolupracuje. Souhrnně lze konstatovat, že teoretická část srozumitelně a celkem vyčerpávajícím způsobem podává přehled o výkonu činnosti sociálního kurátora se zaměřením na postpenitenciární péči.

V části věnované výzkumnému šetření autorka uvádí, že cílem šetření je zjistit, jakým způsobem klienti vnímají svého kurátora. K cíli výzkumu volí autorka dvě hypotézy H1 a H2. Následně je čtenář seznámen s tím, že je zvolen kvantitativní výzkum. Zvoleno je dle autorky dotazníkové šetření. Výzkumná část je rozdělena dle ne zcela odpovídajícího klíče, kdy volbu metody – kvantitativní - autorka oznamuje až po určení hypotézy a popisu výzkumného vzorku. Obě hypotézy jsou podloženy zřejmě zkušeností autorky, jelikož jiný zdroj tvorby hypotézy autorka neuvádí. Hypotézy jsou zvoleny v souladu s cílem výzkumu. Dle autorky jde nenáhodný účelový výběr respondentů. Problém však nastává u výběru dotazníku pro šetření. Autorka opakovaně odkazuje na standardizovaný dotazník, ale zároveň uvádí tvorbu dotazníku ad hoc. Fakticky je zvolena tvorba dotazníku ad hoc. Počet i výběr respondentů odpovídá potřebám daného šetření. Chybí vyhodnocení validity a reliability výzkumu. Výsledky výzkumu jsou z tohoto důvodu využitelné v omezené míře. Přesto praktická zkušenost a znalost zkoumaného prostředí autorce umožňují i tyto výsledky interpretovat tak, že jsou pro práci kurátorů a seznámení se s úskalími v práci kurátorů v praxi využitelné.

Vhodně autorka zařadila kapitolu *Návrh pro praxi*, kde výsledky svého výzkumného šetření, studia a praxe spojila do konkrétních postřehů, které sociální kurátor může velmi vhodně ve své práci využít.

V Závěru autorka výstižně hodnotí svou DP, která by dle jejích slov mohla sloužit jako určitý manuál pro začínající kurátory a rovněž by mohla být zdrojem informací o postpenitenciární péči pro laickou veřejnost a potencionální klienty sociálních kurátorů.

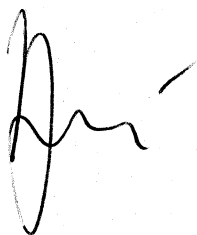
Souhrnně lze uvést, že DP splnila to, co si autorka jako cíl své práce určila. Teoretické části nelze v zásadě ničeho vytknout. Ve výzkumné části došlo k několika, byť dosti zásadním metodologickým chybám, ale pro výsledky výzkumu, s ohledem na cíl DP, to není natolik závažné, aby to celkový dojem, z tohoto odborného textu, významně negativně ovlivnilo.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: 1-2

Datum, podpis:

22.8.2014

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'M' followed by a series of loops and a horizontal stroke at the end.